

A „hazátlan bitang” hősi halála.

Írta: Dr. Kadosa Marcel.

*Des ausgesprochenen Wortes Sinn wird auch vom Vieh erkannt:
Es ziehn, wenn's anbefohlen ward, wie Boss, so Elephant.
Errathen ivird, was Keiner noch aussprach, von klugen Leuten;
Gibt doch Verstand die Fähigkeit, Geberden recht »u deuten.*

(Fritze: Indische Sprüche aus dem Sanskrit)

I.

Nincsen olyan rejtett kis mag sehol a társadalmak, a politikák, a felekezetek és mindenféle néven nevezett törekvések mélységeiben, amely e rettentő nagyságú világtűz melegétől ne várná a kikeltét és nagyra növekedését. Az emberi optimizmus legvigasztalóbb jelensége, hogy ekkora nagy bajban minden vágyakozás rózsásnak látja a jövőndöt. A vallásosság és az atheizmus, a klerikalizmus és a szabadkőművesség, a reakció és a progresszió, de még ennél kisebb képletek, le egészen a badarságokig és kócos extravaganciáig: mind azt reméli, hogy a háború után – akkor fog neki megvirradni! A súlyos betegségben lévőnek az ismeretes optimizmusa ez, amely elhitei a szenvedővel, hogy csak meg kell gyógyulnia, akkor új élet és a boldogulás tökéletessége várakozik reá!

Sehol se beszélnek azonban annyit a jövőndő várható alakulatairól, mint a szocializmus, az Internacionálé területein. Az ellenséges táborból örömujjongások hangzanak, többé-kevésbé leplezett káröröm vigyorgásai vagy kenetteljes hangjai a diadal-maskodásnak. A saját táborban pedig izgatott keresés, tanácskozás és tanácstalanság, helyenként konfúzió és marakodás: a vajúdásnak és új dolgok születésének teljes képlete. «Vége az internacionalizmusnak, vége a nemzetközi szociáldemokráciának!» kiabálják amazok. «Nem történt semmi! Az internacionálé erősebb, mint valaha!» harsogják emitten a makacs igazándság prókatorai. És ha amazok nevetségesek, emezek nem kevésbbé azok. Hajszálla megismételik annak a borára büszke korcsmárosnak

az esetét, akivel pajkos vendégei megkóstoltatják a titokban ecettel kevert messzelyt, hogy mi baja van ennek a bornak? És ő a kóstoló hörpintés után a világ legtökéletesebb meggyőződésének a hangján jelenti ki: «Nincs ennek a bornak semmi baja!»

Mi történt itt tulajdonképpen?

Látszólag óriási debacle, gyászos összeomlás, mint ahogyan *amonnét* ujjongják. De ez valóban nem történt. *Ez* nem igaz! De nem igaz az se, hogy semmi se történt. Valami igenis végbement itten. Az ment végbe, hogy a valóság, amely már régen az volt és amely réges-régen néki meg nem felelő frazeológia köpenyegébe burkoltan el volt rejtve az önállóan nem gondolkodók, a saját szemükkel nem látók tekintete elől: most egyszerre leplezetlenül mutatkozott meg az egész világnak. A későbbi idők dolga, hogy a két felekezet közül melyik lesz diadalmas, az-e, amely ismét reá akarja húzogatni azt a régi takarót, vagy az-e, amely azt mondja: igenis, nem szegye éljük: ez a valóság és ez így szép, ezt így szeretjük és azt akarjuk, hogy maradjon is így továbbra, ne fődjük be újra azzal az elvásott és keresztül-kasul mely ette frazeológiával.

Hogy ebben a küzdelemben melyik lesz a győztes, ezt csak a próféták tudják, mi pedig jövőmondással nem foglalkozunk. De mivel e pillanat alkalmas arra, hogy mindenki tisztán lássa a dolgokat, meg akarjuk rögzíteni azokat a tényeket, amelyeknek összehatása a dolgok valódi képét mutatja.

II.

Mi az az Internacionálé? Ez a kérdés nem fölösleges. Mert *legalább* két munkás-internacionálé van és a kettőt mindkét oldalon, az Internacionálé ellenségeinek és barátainak az oldalán is össze szokták és össze *akarják* téveszteni. Az egyik Internacionálé: a politikai, a másik a gazdasági. Az Internacionálé ellenségei örömmel mutatnak rá, hogy megbukott az Internacionálé és tévedésből vagy szándékosan a munkások gazdasági Internacionáléját tárják a szemünk elé, mint hogyha az bukott volna meg, vagy mintha csak egyféle Internacionálé volna. Az Internacionálé hivei viszont, amikor a politikai Internacionálé bukásáról van szó és ez ellen akarnak védekezni, akkor a gazdasági Internacionálét jelentetik meg, mondván: nevetséges azt hinni, hogy az életküzdelemnek ilyen nélkülözhetetlen eszköze, ha egyszer megvan, elmúlhassek.

És valóban igazuk is van. A *gazdasági* Internacionálé egyáltalában nincsen érintve azok által a tények által, amiknek itt szemtanúi voltunk. Egészen bizonyos, hogy minden ország munkássága a saját életérdekében tovább is ápolni és tovább is fejleszteni fogja azokat a nemzetközi szervezeteket, amelyeknek már eddig is annyi hasznát látta és akárhogyan szájkodtak és nyelveltek is a latin hisztéria által elvakított olasz szakszervezeti vezető urak (hogy csak egy példát érintsek), akárhogy fenyegettek is a német szervezeti vezéreket, hogy az elszakadt köteléket nem lehet majd újból összeilleszteni: egészen bizonyos, hogy pl. az évente százezerszámra Németországba vándorló olasz munkásság a saját érdekében ezentúl is híven fogja gondozni azokat az intézményeket, amelyek lehetővé teszik, hogy akiknek «odahaza nem sütnék kenyeret», azok az idegenben is meg legyenek védve a kiszipolyoztatás és az életnek ezer mindenféle kalamitása ellen.

Másként áll azonban a dolog a másik, a politikai Internacionáléval szemben. Ez a maga őseredeti mivoltában és igaz lényegében annyit jelent, jobban mondva: annyit jelentett, hogy a *munkásnak nincs hazája!* Hogy a munkásnak a hazájával nincs mit vesztenie, a munkás csak egyetlenegy, a *láncait veszítheti* és semmi egyebet. Ennek a gondolatnak a kifejezése az Internacionálé. Amint az idők múltak, ezt a ridegséget enyhíteni igyekeztek. Jöttek a talmudisták, a kommentátorok és egyházatyák, akik mindenféle magyarázattal szolgáltak. Hiszen ismerjük ezeket! «Könnyebb a tevének átbújni a tú fokán, semhogy a gazdagnak a menyországba jutni», ez a világos beszéd nem annyit jelent, hogy a gazdag ember nehezen jut a menyországba, hanem ezt, meg ezt, meg ezt jelenti. Természetes, mert annak az egyháznak, amelynek gazdag emberek és királyok is hívei, már nem lehet az a tanítása a gazdagságról, mint volt akkor, amikor tetves koldusokból állott ki az eklézsia. És a szocializmus, amely benne ül az államkormányzatokban (pedig kivétel nélkül mindenütt benne ül már), nem vallhatja ugyanazt a véleményt a hazáról, amelyet alkottak azok a szocialisták, akik ki voltak átkozva, akik üldözött vadállatok és föld alatt bujkáló proskribáltak voltak.

Pedig magában véve, filozófiai elvontságban lehetséges eszme volna: megtagadni a haza fogalmát és idealizálni a hazátlanságot. Egy a földről messze elvonatkoztatott magasságba emelkedve, az emberi fejlődés ideális fokának tűnhetik fel az egy akol egy pásztor állapota in rebus ppliticis. És nagyon jól emlékezünk még

azokra az okoskodásokra, amelyek az igazi hazátlanság mellett agitáltak. Gúnyosan kérdezték, hogy vajjon mi lett az olasz egység után a velencei hazafiassággal, a liguriai, lombardiai, nápolyi, toscanai, a német egység után a mecklenburg-strelitzi és lippe-dettmoldi hazafissággal, amely még csak tegnap mindenki számára kötelezővé tette a meghalást és amelyekért az emberek száz-ezrei pusztultak el nyomorultan az idők folyamán? Hogyan lehessen megérteni, kérdezték, hogy ha egy darab országrészt diplomáciai megegyezés alapján oda akarnak adni egy másik országnak, de nem tudnak megállapodni és háborúra kerül a sor, akkor a már átadni akart országrész lakosai, amelyek mindjárt a másik haza fiai lettek volna, most, mert a megegyezés nem sikerült, emennek a hazának legyenek izzó szeretettől égő gyermekei és menjenek meghalni a majdnem hazájukká lett ország elleni küzdelemben? Valóban, nem kell ám azt gondolni, hogy akik a hazanélküliség eszméjének apostolai voltak, azok hülye gazemberek lettek volna. Az Internacionálé szégyen nélkül vallhatja, hogy eredetileg igenis a hazátlanság volt a bázisa és ennek az ideáját testesítette meg. Ha időközben mégis átalakult az alapeszme, úgy ez ugyanaz az átalakulás volt, mint amelyen a kereszténység ment át a hegyi beszédétől egészen a kétszázezer hold földet birtokló püspökig, aki megáldja a csatagépet. Hiába: az emberi ideál örökre az marad: ideál. Ami racionális, azért mindig fognak küzdeni és érette érveket költeni és gondolatokat termelni az agyvelők, de a racionalizmusnak sohase lesz döntő szerepe a világ történéseiben. És aki nem a felhők magasságában akar ábrándozni, hanem az életküzdelemben résztvenni, mint ahogyan résztvesz benne a szocializmus vagy a kereszténység, annak le kell szállania a felhőkből és akceptálni a földi valóságokat, amelyek egyre durvább ellenmondásba hozzák az őselveket a cselekedetekkel. Amit a húszéves ifjú az ő határtalan idealizmusában helyesnek és a ráció szerint valónak talál, azt mind meg akarja valósítva látni és őrzöngő lelkesedéssel veti magát minden olyan törekvésnek a karjaiba, amely ebben az irányban akar eredményeket elérni. Későbbben, miután ezer falba ütötte a fejét, lehiggad és beül a hivatalba, ahová mint az ifjúság emlékei kísérik el azoknak a gyönyörű küzdelmeknek az emlékezései. Csak lassan... lassan... lassan, ilyen ezer és ezer, millió és millió megalkuvás után automatikusan megy előre minden, olyan hajszálutakon, ahol nem tudjuk már nyomon kísérni a dolgokat.

III.

Azon nem kell csodálkozni, hogy az emberek nem egykönnyen tudnak napirendre térni ilyen fokú szenzáció fölött és minden oldalról igyekeznek elemeire szedni egy ilyen tüneményes, megdöbbentő jelenséget. Elvégre nem csekély dolog az, ami itt történt. Magyar szemekkel nézve, nem is igen lehetett nekünk fogalmunk, hogy mi az az Internacionálé. Egész nagyságában erről csak a németeknek, a franciáknak és azoknak a nyugati népeknek lehetett kellő képzetük, amelyeknél a szocializmusnak már úgyszólván döntő szerepe volt az állam törvényhozásában és kormányzásában. Ahol a parlament legnagyobb pártja a szociáldemokrata párt és ahol a legfontosabb miniszteri tárcák vannak szocialista vezérek kezeiben, ott nem ugyanazt jelenti a nemzetközi konferenciákon való testvériesülés, mint ott, ahol az ilyen tüntetések mögött nincsen semmi igaz hatalom. Ha ilyen hatalmak kimondják, hogy háború esetében a rendelkezésükre álló erőt ellene fogják szegezni a háborúnak, akkor ez óriási jelentőségű deklaráció. És ha azután a háború kitörése után ugyanezek az emberek lelkesedéssel – igen, ne hagyjuk magunkat megtéveszteni a 15 hónapos borzalmak utáni jelenségektől! – lelkesedéssel mennek a háborúba, akkor ezen méltán ámul el az egész világ és keresi, kutatja a történésnek okait és eredetét. . .

A szociáldemokrácia patriarchai Marx, Engels és Lassalle a későbbi szocialisták felfogásától teljesen elütő nézetet vallottak a hazáról, a nacionalizmusról és az ezekkel járó háborúról. Szabó Ervin a minapában a *Világ*-ban azt írta egy cikkében, hogy elvégre is néhány család csinálta ezt az egész világháborút. Ennek alapul szolgál az a közismert szocialista felfogás, hogy a népek örökre békében élnek egymással, csak az uralkodók és az uralkodó osztályok képviselői keverik őket háborúba. Nem akarok most arról beszélni, hogy ennek a felfogásnak micsoda halálos sebei vannak ez idő szerint azok után, ami itt a szemünk előtt történt Olaszországban, Romániában, Görögországban, sőt az Egyesült Államokban. Csak szembe akartam állítani ezt a tipikus szocialista felfogást a szocializmus őstípusának a felfogásával, amely egészen más volt. Ezt a felfogást csak később, Bebelék agitációja vitte bele a szocialisták köz tudatába és ez, mint Herkner mondja, Kant felfogása. Marx, Engels és Lassalle ellenben hegelianusok voltak.

Ha az ember Marx és Engels levelezéseit olvassa, meglepődve látja, mily kevésbé volt meg ezekben a férfiakban az a

pacifista érzelgősség, amely a későbbieket jellemzi és mennyire más szemmel nézték a világtörténelem fejlődését és e fejlődés nagy természeti tüneményeit, viharait és katasztrófáit. A mai – mármint a tegnapi – szocializmus felfogását tekintve, ki hinné el, hogy Marxtól származnak e sorok:

« . . . Avagy talán valami szerencsétlenség az, hogy az Egyesült Államok elvették a fölséges Kaliforniát a lusta mexikóiaktól, akik nem tudtak vele mit csinálni? Hogy az energikus yankeek az ottani aranybányák gyors kihasználása által a forgalmi eszközöket szaporítják, hogy a Csendes-óceán legtávolabbi partjain rövid idő múlva sűrű népséget és kiterjedt kereskedést koncentráltak, nagy városokat teremtettek, gőzhajókapcsolatokat nyitottak, vasutat fektettek Newyorkból Sanfranciskóig, hogy a Csendes-óceánt tulajdonképpen csak most nyitották meg a civilizáció számára és a történelemben harmadszor adnak a világkereskedelemnek új irányt? Lehet, hogy néhány spanyol kaliforniainak vagy texasinak a «függetlensége» szenved alatta, az «igazságosságot» és más erkölcsi elveket itt-ott megsérthetnek, de mit tesz az ilyen világtörténelmi tények mellett!»

Ugyebár, ez nem szocialista beszéd és ilyesmi nem jelenhetett volna meg a közelmúlt időkben semmiféle szociáldemokrata újságban. Hogy a háborúk világtörténelmi tényezők és az emberi haladás és fejlődés eszközei éppen úgy, mint ahogy lehetnek a romlásnak és pusztulásnak eszközei is: az ilyesmiket csak Steinmetz-féle tudósok hirdethettek, akiket a magasabb, szocialista felfogás alapján bátran meg lehetett kövezni.

Ezt a meggondolást Marx akkor fejtette ki, amikor cikket irt arról, hogy a kis szláv népeknek fel kell olvadniok a magasabb német és magyar kultúrában. «Micsoda nagy büntett az, – kiált fel gúnyosan, – micsoda átkos politika, hogy a németek és magyarok olyan időben, amikor a nagy monarchiák történelmi szükségességé váltak Európában, mindezeket az apró, nyomorék, tehetetlen nemzetecskéket nagy birodalomná vertek össze és ez által képessé tették őket arra, hogy résztvegyenek olyan történelmi fejlődésben, amelyre magukra hagyatva sohase lettek volna képesek. Persze, az ilyesmit nem lehet végbeinni anélkül, hogy néhány gyöngye nemzetiségi virágszálat szét ne nyomjon az ember. De erőszak és kíméletlenség nélkül semmit se lehet véghezvinni a történelemben...»

Sok van ebben, amit nem tudunk helyeselni. Nem is azért idéztük, mint hogyha a benne rejlő igazságot akartuk volna a

tekintély erejével kidomborítani. Csak az volt a célunk, hogy rámutassunk arra, hogy a haza fogalmának a későbbi alakulata és a népek minden körülmények között való békessége nem marxista felfogás. Marx szerint a háború a világtörténelmi fejlődés nélkülözhetetlen eszköze, amelyet a munkásság se helyezhetne használaton kívül, ha valahol kizárólagosan birtokolná a kormányt. A háború pedig magától értetődővé teszi a haza fogalmát.

Egyéb ellentétek mellett, vagyis inkább egyéb ellentétek dacára ebben megegyezett Lassale felfogása Marxéval. A lausannei kongresszuson 1867-ben a lassallei frakció, amely akkor már a vezér halála után a nagyon tehetséges Schweitzer vezetése alatt állott, ellene volt az állandó hadseregek eltörlésére vonatkozó határozatnak. Az ő szemük előtt egy nagy Németország képe lebegett, egy nagy «haza» után sóvárogtak, amely megvalósítsa mindazokat a feladatokat, amelyek alapján a munkásosztály elfoglalja a hozzá méltó helyet a társadalomban. A Bismarck koncepcióját vallották ők is magukénak. «A század minden tudományával felvértezett» Lassalle az egységes Németországtól várta a munkásosztály felemelkedését. Ellenben a rettentő szónoki erejű Bebel, akiről azt írta egyik méltatója, hogy bizonyos eltűntethetetlen mennyiségű tudománytalanság mindvégig jellemezte: Bebel és hűséges társa, Liebknecht, Bismarck politikájának a megbuktatásában keresték az üdvösséget. És ez az álláspont népszerűbb volt akkor még, mint a Lassale-frakció álláspontja, amely a porosz militarizmus bélyegével volt megbélyegezve. Az az óriási érdekkomplexum, amely a partikularizmusban angazsálva volt, mind Bebelt biztatta. A kis hazák bugrisainak a hazafiságával egyirányú volt Bebelék törekvése, csak persze más célkitűzéssel.

Jött a német-francia háború! Az egész németiség előtt éppen olyan világos volt azonnal, hogy vakmerő provokálás történt a német néppel szemben, mint amilyen tisztán látta mindenki 1914-ben, hogy mindenképen elő van készítve Németország megtámadtatása. Ugyanaz a lelkesedés és elszántság jellemezte akkor is a német népet, mint amilyenek tavaly voltunk szemtanúi. A szocialista mozgalom még sokkal fiatalabb volt, semhogy akik az igazságainak apostolai voltak, *ne* hihették volna, hogy a német munkásság magatartása csak annak tulajdonítható, mert *még nincsenek eléggé áthatva a szocializmus tanításaitól*. (Ugyanezt az állítást még most, egy félszázaddal később is lehet itt-ott hallani!)

Ők azonban, a vezetők, akik keresztül-kasul voltak itatva ezekkel a tanokkal, kötelességüknek tartották, hogy az elvek konzekvenciáit levonják. Liebknecht a hadi hitel megtagadása mellett volt. Bebel nem akart ennyire menni: ő a semleges álláspontot tartotta megfelelőnek. A többiek azonban a hitelmegszavazás mellett voltak (milyen csodálatos ismétlődések!) és a döntő tekintélyek, Marx és Engels helyeselték ezt az álláspontot, amely érthetetlennek, ostobának és utálatosnak tűnt fel Liebknecht előtt, aki kijelentette, hogy annyira megundorodott attól a nemzeti tömeglelkesedéstől, amely a szociáldemokratákat elfogta, hogy ki fog vándorolni Amerikába. Lapjában, a Volksstaat-ban boldogan és diadalmasan adta ki később a francia munkásság kiáltványát, amelyet Sedán után a német munkássághoz intézett, hogy mivel a német nép nem a francia nép ellen, hanem Napoleon ellen viselt háborút, most, hogy Napoleon már le van verve és meg van alázva és így a németek célja el van érve, törekedjék a német munkásság, hogy a német kormányt a csapatoknak francia földről való eltávolítására bírja, mert máskülönben azután. . . harc késhegyig! Ez az a hang volt, amely Liebknecht ideológiájának megfelelt. Persze, hiszen nem a népek háborúskodnak, ellenben a nép vessen véget a háborúnak! Csakhogy Liebknecht megint magára maradt és a kiáltványnak és Liebknecht ahhoz fűzött felszólításának, hogy a munkásság *lépjen akcióba*, nem várt kudarcra lett: kinevették vele. Engels Marxhoz írott levelében szemtelenségnek mondja a francia kiáltványt, amely késhegyig menő harccal fenyegetődzik most, amikor le van gázolva a francia hadsereg és amely pökhendi önteltséggel magától értetődőnek tartja, hogy a németek, miután republikát ajándékoztak Franciaországnak, most szépen menjenek haza. «Ez még mindig az a képzelődés, – írja – Franciaország fölényéről és az 1793. által megszentelt földről, amelyet semmiféle későbbi disznóság nem tudott többé megszentelgéseltetni.»

A háború után mégis Bebelék felfogása lett a pártban győzedelmes. És ebben valószínűleg döntő jelentősége volt Bismarck kíméletlen rendszabályaink, amely Vogelfrei-jó, üldözött vaddá tette a szocialistákat. Az emberi arányokat meghaladó volt az az eredmény, amelyet Bismarck a politikában elért. A franciák fölötti roppant győzelem és a német birodalom százados álmának valóra váltása olyan magasságokba emelte ezt a férfiút, ahol már semmi se látszott néki lehetetlennek. Ő, akinek minden számítása alapos volt és aki annyira ismerte az embereket, meg-

feledkezett róla, hogy két egészen különböző dolog a materiális erők legyűrése és a lelkek leigázása. Az új szocializmus – bármennyire hangsúlyozták is később felőle, hogy azért lett olyan hatalmas, mert Marx az álmodozásból, hitből tudományos kategóriát csinált belőle, – lángoló hitté lett az emberek százezreinek a lelkében és ez adott néki óriási erőt. Nincs olyan ember a világon, aki a Mehrwerth-teóriáért nyársra húzassa magát, és ha a szocializmusért százszámra börtönöztették be magukat az emberek, úgy ezt nem azért tették, mert elfogadták a kisajátítók kisajátításának a tételét, hanem azért, mert a világot megváltó eszmét látták az új hitben és lelkükben ez az új tartalma, ez az új rajongása minden egyebet kiszorított onnan. Éppen, mint az első keresztények, ők is hajlandók voltak mindent megtagadni az új hitért. És ha a haza jelentkezett olyannak, amely útjába akar állani az új vallásnak, akkor a hazát is meg kellett tagadni. A haza, amely tiltja az egyforma felfogásuk összejövetelét, szövetkezését, amely büntet, üldöz és börtönöz azért, amit én Igazságnak és Megváltásnak érzek és vallok, az nem az én édes hazám, hanem ellenségeim erejének a szerszáma. Aki ezt az erőt növeli, az az enyémeket kibővíti, ezért hát le a katonasággal, le a hadsereggel, a kormánnyal, a monarchiával: mindezek szemmel látható ellenségek!

Ez volt másfél évtized agitációjának a tartalma, amely sok százezer, sőt sok millió ember lelkébe véste magát: egész generációkat nevelt a proletariátusban. Az állam nem minden réteg békés és boldog együttélésének tendenciáját szolgáló intézmény, hanem osztályállam, amely a hatalmasabb osztályok szervezett erejét képviseli és kíméletlenül letipor mindent és mindenkit ennek a rétegnek az érdekében. Ha valamit olykor tenni akar a saját erejükből önmagukon segíteni nem tudó tömegek érdekében: az mind csak humbug, szemfényvesztés, sőt határozottan rosszindulatú törekvés kizárólag abból a célból, hogy még jobban megkösse a szegény néposztály kezét-lábát. Az állam szociálpolitikája ebben a beállításban szerepelt évtizedeken keresztül az agitáció frazeológiájában és csak természetes, hogy az ilyen haza gyűlöleteseid kellett, hogy legyen mindennél, amit az elmúlt időben, mint a haza ellenségét ismertettek velünk.

Ezen a talajon nőtt nagygyá az az Internacionálé, amely tulajdonképpen nem volt egyéb, mint a német szociáldemokrata munkásság és Bismarck közötti hatalmas birkózás eredménye.

Nem ez hozta létre, de ez növelte naggyá. Sohase lehetett volna olyan erősen körvonalozottá, ha a német szociáldemokrácia, amely az Internacionálé legnagyobb tényezője volt, nem tartotta volna szükségesnek, hogy a vele szemben folytatott politika ellen tüntessen és fenyegetessen az internacionalizmus hangsúlyozásával. Mert ne feledjük és újra meg újra emeljük ki, hogy internacionális: ez nem azt jelentette, amit a későbbi kommentátorok beleértelmeztek, hogy t. i. a munkásságnak minden országban ugyanazok az érdekei vannak, hogy mindenütt a kapitalizmus azonos megnyilatkozásai ellen küzdenek és ezért ez a küzdelem se lehet más, ha sikeres akar lenni, mint azonos szabályok szerint folyó, internacionális stb. Nem: internacionális, ez valóban a szó szoros értelmében azt jelentette a keserűség perceiben, hogy a proletárnak nincsen hazája, mindegy, hogy a terület, amelyen a kizsák mányolás folyik, miféle hazának a része. Persze, csak a teoriában és a frazeológiában jelentette ezt, mert hogy a valóságban ez soha, egy pillanatra se volt mindegy, ez mindig azonnal kiderült, mihelyt kenyértörésre került a dolog.

Talán tanulságnak, talán a történelem ironikus intelmének mondhatjuk, hogy Bismarck politikáját éppen az a szerve az államnak buktatta meg, amely a leghangsúlyozottabban szerepelt mindig osztályintézményként: az «osztálybíróság». A bíróság nem volt hajlandó a munkásságnak az idők folyamán alakuló gazdasági szervezeteit a kivételes törvények által tiltott egyesületeknek minősíteni és ezen meg kellett buknia Bismarck törvényei nek. Ő ugyan még szigorúbb törvényekkel akarta útját állani törekvései kijátszásának, de a fiatal II. Vilmos erre nem volt kapható. A mindent elnyomó tekintély alól való csodálatra méltó emancipációval, aminőre millió ember közül csak egy képes, ez a fiatal uralkodó szakított Bismarck politikájával és felismerve azt a hatalmas erőforrást, amelyet a hazájával megbékélt proletárság képvisel, véget vetett a kivételes törvények uralmának.

A többi itt folyt le a szemünk előtt. A császár által nyújtott béke jobbot ugyan kifejezetten nem fogadták el a szocialisták. A munkásság sokkal jobban el volt idegenítve, sőt mondhatjuk, vadítva, semhogy a politikai okosság megengedhetett volna egy ilyen hirtelen engesztelődést. Vollmar és néhány nagyműveltségű társa lett volna erre csupán hajlandó, isten tudja, nem-e annak a bizonyosságakép, hogy nem a legműveltebb ember a legjobb politikus. Az engesztelhetetlenek azonban lehurrogták és leterrorizálták minden ilyen kísérletet, Vollmarnak nyíltan a szemébe

mondották, hogy belőle a jóllakott ember beszél, de beszédére az éhes proletárok nem hajlandók hallgatni.

Koncedálni lehet és koncedálni is kell, hogy az átmenetet valóban nem lehetett az akkor már óriási erejű szociáldemokrata pártnak máról-holnapra megcsinálnia és megengednie. Ámde az élet valósága apránként elvégezte a maga munkáját. Jöttek a hatalmas munkaszövetségek, amelyek nagy vagytonokat gyűjtöttek és nagy »jelenidőbeli« munkát végeztek. Jöttek a nagy szövetkezetek és a szociálpolitika hatalmas intézményei, amelyek igazgatásában a munkásoknak az őket megillető részt juttatta az állam. A munkások «beleültek» a saját nagy intézményeikbe és ott megtanulták, hogy a kormányzás és igazgatás nem olyan egyszerű feladat, mint amilyennek kívülről látszik. Beleültek a szövetkezetekbe és látták, hogy a vállalkozásban nem minden arany, ami fénylik. Beleültek az államintézményekbe, magába az államba és megtanulták, hogy nem minden a szándékon múlik ott se. Megtanulták igazán ismerni az embereket és a társadalomban működő erőket. Hatalmas párttá lettek, amelynek szövetségi Németországban az összes szavazatok egyharmad részét képviselték az utolsó választáson. Ennyi ember már nem mondhatja, hogy nincs köze ahhoz a közösséghez, amelynek legnagyobb alkotórésze, mert ez az álláspont egyenlő volna az öngyilkosság-álláspontjával.

De mint mindég, úgy ezúttal is az események megelőzték a politikusokat és agitátorokat, akik a múltból magukkal hozott és az alakulás fiatal éveiben ragyogóan bevált, milliószor megismélt ideológiákhoz görcsösen ragaszkodnak. Amikor már senki se hitte, hogy a munkásság csak a láncait veszítheti és semmi egyebet, a gyűléseken és a vezércikkekben még mindig ez a hang járta. De mind jobban hallhatóvá vált ezeknek a frázisoknak üres kongása és az idők lassú múlásával megjöttek ennek a belátásnak a külső kifejezései is. Mindenütt lábra kapott a revizionizmus. Az Ortodoxia ezt ádáz dühvel és nagy sikerrel fojtotta el első megnyilatkozásaiban, de minél nagyobb sikert aratott fölötte, annál kevésébe tudta eltüntetni. És akkor megisméltődött, amit oly sokszor láttunk a történelem folyamán nagyban és kicsinyben, hogy a revizionizmus elleni dühös hadakozás közben maga is revizionistává vált, anélkül, hogy beismerte, sőt anélkül, hogy tudta volna. A régi rituálék és a régi dogmák ismétlésével apránként azzá lett a szociáldemokrácia, aminek a revizionizmus óhajtotta, sőt a revizionisták első koncepciója csu-

pán iránymegállapítássá vált későbbben, mert a fejlődés nem állott meg ott, ahova a revizionista mozgalom tendált, annál sokkal tovább ment, egészen oda, ahol már alapos a kilátás, hogy a nemzetközi szociáldemokrácia egész súlyával az adott történelmi talajra helyezkedő szociális, reformpárttá lett, bármit tartalmazzanak is a vezércikkek és a szónoklatok.

Ez hosszú esztendők tanulsága volt. És a ívek sok csalódását látták ezek az esztendők. Lassanként derült csak ki, hogy az internacionalizmus jelszavát a saját belső használatára mindegyik ország szocialistái nagyra becsülték, de mihelyt arra került a sor, hogy ebből a másik ország szocialistái nem a saját használatukra, hanem kifelé, ellenünk irányulólag is akarnak konzekvenciákat levonni, ez ellen a leghatározottabban protestálunk. Már 1904-ben az amsterdami nemzetközi kongresszuson történt, hogy a francia ortodox marxisták a német ortodoxistáknak a revizionisták fölötti nagy győzelmére támaszkodva, a győzedelmes Bebel segítségével akarták letörni a saját revizionistáikat. Határozatot akartak elfogadtatni, amely megtiltja a szocialista pártoknak a polgári pártokkal és kormánnyal való paktálást. Németországban ez tárgytalan volt, ellenben Franciaországban égető kérdés volt a miniszterializmus. Jaurést végtelenül sértette és bántotta, hogy e tekintetben a németek írják elő számukra a követendő magatartást. Hatalmas támadást intézett a német szociáldemokrata párt és annak habozó, tétovázó politikája ellen. Szemükre vetette, hogy az általános választójogot se ők maguk vívták ki, hanem úgy kapták ajándékba és ha a kormány vissza akarná tőlük venni, semmit se tudnának tenni, amivel ezt megakadályozhatnák. A támadásra Bebel válaszolt és akár szándékolta, akár nem, feleletéből német büszkeség áradt ki. Az orra alá dörgölte Jaurésnek, hogy a francia respublikát a német szuronyoknak köszönhetik és hogy ez a respublika a munkások részvétele dacára sokkal kevesebbet tett a munkásosztályért, mint a német monarchia.

Ebben az esztendőben mondotta Bebel a parlamentben azokat a szavakat is, amelyek, hogy nem feleltek meg a szociáldemokrácia régebbi 'álláspontjának, minden egyéb bizonyíték nélkül magából abból is megállapítható, hogy óriási szenzáció erejével hatottak és örökre emlékezetesek maradtak:

«... Wenn der Krieg ein Angriffskrieg werden sollte, *ein* Krieg in dem es sich dann um die Existenz Deutschlands handelt, dann – ich gebe Ihnen mein Wort – sind wir bis zum letz-

ten Mann und selbst die ältesten unter uns bereit, die Flinte auf die Schulter zu nehmen, und unseren Deutschen Boden zu verteidigen. . . Wir leben und kämpfen auf diesem Boden, unser Heimatland, das so gut unser Vaterland, vielleicht noch mehr, als Ihr Vaterland ist, so zu gestalten, dass es eine Freude ist in demselben zu leben, auch für den letzten von uns...»

Ezekből a szavakból már kidomborodik a honszeretet és az a vágy, hogy a honi tényezők által adott és a honi határok által körülzárt területen fejthesse ki a szociáldemokrácia történelmi hivatását. Már van a proletárnak hazája és már veszíthet egyebet is, mint a láncait. A tények logikája kezdett megnyilatkozni, hogy majdan teljes diadalt arasson. Mert kiegyenlíthetetlen dolog: résztvenni a parlamentben a jelen dolgok intézésében és a kommunista kiáltvány, sőt akár az erfurti program alapján állani. Marx konzekvenciája teljes volt a «parlamenti kretinizmus» álláspontjával, de a parlamenti «izolálódás» abszurd helyzetet teremtett, amelyből az idők folyamán szükségszerűleg ki kellett magát szabadítania a szociáldemokráciának.

– «De Bebel csak arról az esetről beszélt, – hallom az ellenvetést, – amikor az országunkat megtámadják!» Ámde erről ez után a háború után többé nem lehet szó. Hiszen látván látjuk, hogy az összes hadban álló országok megtámadottak tudják magukat feltüntetni. Jól érezte ezt különben már akkor is mindenki. A legközelebbi nemzetközi kongresszuson, 1907-ben, Stuttgartban az exaltait Hervé a végtelékig ki is hegyezte ezt az ellentmondást. Kifejtette, hogy a diplomácia mindég képes lesz a saját országát megtámadottak feltüntetni és az ellene folyó háborút igazságtalannak beállítani. Ezért hát a szociáldemokrata pártoknak nem szabad megelégedniük azzal, hogy csak megtámadtatás esetében nem fogják szolgálatukat megtagadni, hanem ennél tovább kell menni. *A munkásnak nincs hazája, mindegy neki, hogy melyik nemzetség vagy kormány alatt zsákmányolják ki a kapitalisták.* Ezért arra az álláspontra kell a nemzetközi szociáldemokráciának helyezkednie, ha alaptételéhez konzekvens akar maradni, hogy akár védő, akár támadó háború esetében általános felkeléssel fog válaszolni.

Nem tudom már, de bizonyára nagy taps kísérte Hervének ezeket a szavait, amelyek valóban lelkes és elszánt hangjai voltak a régi szocialista tanításoknak. Ámde a hatalmas szervezetekben tömörült és hatalmas «Gegenwartsarbeit»-ot teljesítő német ezo-

cialistákra már nem volt hatása az ilyesminek. A németek ellene voltak Hervé indítványának. Szónokuk kifejtette, hogy ez az elv, ha keresztülvitetnék, éppen a fejlettebb és értékesebb, az emberiség és a munkásság szempontjából becsebb országokat szolgáltató ki az elmaradottabb országok katonai erejének. Az ellentmondásra Hervé iszonyú dühvel válaszolt, amelyben már benne volt az a gyűlölet, amelynek epéjével a németeket a háború 4ta írott cikkeiben mocskolja. Azt felelte, hogy ez mind csak lárifári, amelynek az igazi indoka az, hogy a német szociáldemokraták immár jóllakott, megelégedett nyárspolgárok, akiknek eszük ágában sincsen a béke fentartásával törődni, ugyanazzal a hullá-engedelmességgel, amelylyel Bebelnek engedelmeskednek, engedelmeskedni fognak a császárnak is, ha arra fog a sor kerülni.

Ha nyárspolárnak lenni annyit tesz, mint komolyan dolgozni, mint résztvenni a jelen pillanatban adott és most megvalósítható s megvalósítandó feladatok megoldásában, akkor a német szociáldemokrácia valóban nyárspolgárrá változott. Nem a szavakban, mert a szavak és az igék ugyanazok maradtak, hanem a valóságban. Ugyanabban az esztendőben, amelyben Hervé ezt dühöngve megállapította, Michels is azt írja a német szociáldemokráciáról, hogy kezd realiztikus, okos és hazafias lenni.

Ami a hazafiasságot illeti, ennek a fölőbredése, helyesebben? rövid szunnyadás után való újjáébredése és teljesen érthető volt. Időközben megkezdődött az a politika, amelynek szemmel látható célja volt Németország bekerítése és megfojtása, amihez való segédkezésért az ehhez szükséges erőhatalom legnagyobbika, Oroszország szabad kezét nyert volna Ausztria-Magyarországon és a Balkánon táplált törekvéseinek a megvalósításához irtózatoss veszedelem kezdett tornyosulni Németország feje fölött és a legbambább dogmatikusokon kívül nem volt olyan valamire való ember a szocialisták között is, aki még mindig hitte volna, hogy a munkásságra nézve mindegy, vájjon a német haza szabadon kifejtheti-e gazdasági és szellemi erőit, vagy korlátok közé szoríttatik az ambíciója és a tevékenysége, amely minden más ország tevékenységét felülmúlja. Az ortodoxia Péter apostola, Kautsky is azt írta már, hogy a haza védelme tekintetében fölőleges minden diskusszió, mert aki a veszély pillanatában meg akar akadályozni azt, hogy minden fegyverfogható ember a határra rohanjon és a hadsereg mindennel a legjobban el legyen látva,

azzal szemben a kormánynak nem kellene semmi intézkedést tennie: azt a közfelháborodás menten szétmorzsolná. Egészen más fogalmuk volt már az államról, mint az első álmódosítások ifjú éveiben. A szakszervezetek hosszú időn át világossá tették mindenki előtt, hogy igenis az emberek formálják és befolyásolják a dolgokat, hogy a társadalom életének a törvényeit, mint akár a természet törvényeit is paralizálni lehet. Mint ahogyan a nehézkedés törvényét ellensúlyozzák az alátámasztással, akként lehet alátámasztani azokat a törekvéseket is, amelyek a Marx által megállapított törvények szerint a társadalomgazdaságban mutatkoznak. Belátták, hogy mindenkinek közre kell működnie a közös munkában és senki se állhat duzzogva félre, hogy a maga külön életét és csakis azt élje. Rájöttek tapasztalatból, hogy az állam nem formálhatja át a dolgokat, az állam csak rendezheti, szabályozhatja, formákba öntheti és tökéletesítheti azt, amit a nép létrehozott. Az állam más, egészen más lett már, mint volt a kommunista kiáltvány idejében, vagy akár az erfurti program idejében. A szociális olajcseppből, amellyel Bismarck az állam kerekét kenegetni ígérte, a szociális intézkedések záporosója lett, amely folyton-folyvást zuhogott a népre. Az élet apránként szocializálta az egész államot és az egész közéletet. Mintegy 6 millió német van különféle gazdasági szövetkezetekben és talán ugyanannyi mindenféle érdekeket képviselő egyesülésekben. Ezek mind demokratikusan igazgatott alakulatok és tagjaik közös céljainak a megvalósítását szolgálják. A kommunális üzemekben félmillió körüli egyén van alkalmazva s a csecsemők és gyermekek légiója élvezi a közgondozás jótéteményét. A lakásügy terén a kommunális és állami gondoskodás óriási méreteket ölt és a különféle komunitások tiszta vagyona húszmilliárd körüli összegre rúg Németországban. A vasutak, a posták államiak és ha mindazokat összeszámoljuk, akik önmagukat és hozzátartozóikat az államtól, kommunális üzemektől és szövetkezetektől kapott fizetésből és bérből tartják el, kiderül, hogy mintegy hétmillió lélek, a lakosság egytized része ez összesen. És többé-kevésbé így van ez a többi kultúrálammokban is.

Ha nevétségessé nem akart válni, senki se hangoztathatta ilyen változások után többé komolyan az osztályállam régi dogmájának a tételét és most már igenis sok, nagyon sok védeni valója volt a proletárságnak is a hazában. A «nemzeti» megszűnt annyit jelenteni, mint reakcionárius és szűkkeblű osztályönzés,

saját magán tanulta meg minden német proletár, hogy a nemzeti fellendülés, gazdasági virágzás a munkásosztálynak is hasznára van és így mindenkinek egyformán érdeke a haza felvirágoztatása, a benne rejlő erők kifejtésének a legmesszebbmenő lehetősége és minden alkotás védelme. Ez a belátás egyre tarthatatlanabbá tette a régi dogmákat: a revolucionizmus igéit régi szép emlékekké változtatta az idő. Az 1913-iki jenai kongresszuson már így kiálthatott fel az egyik szónok: Hol van az az elvtárs, aki ma még a kapitalista társadalom összeomlásában hisz, hol van az a szocialista pártlap, amely ma még marxista szellemenben volna szerkesztve és hol van az egész revolucionizmus? Nem maradt meg belőle egyéb, mint néhány egészen kényszereedett forradalmi frázis!”

IV.

Ilyen körülmények között köszöntött be a világháború. Nem kell, hogy újra feltárjuk, amúgy is eléggé ismeretes a német munkásság magatartása a háborúval szemben. Akik most utólag, az egy évnél hosszabb ideig tartó rettenetes küzdelmek fáradtságai és kijózanító szenvedései után mindent a régi frazeológia alapjára óhajtanának helyezni, most magyarázgatni és szépíteni igyekeznek a dolgokat. Hogy mindaz csak azért történt, mert a szociáldemokrácia még nem volt elég erős, mert hirtelen meglepetésként szakadt reánk a háború stb.

Ámde mindez tévedés és tévesztés. Ami történt, az szerves és várható folyománya volt azoknak az átalakulásoknak, amiket fentebb röviden jellemeztünk. Hiszen teljes lehetetlenség is volna, és a szocializmus materializmusának teljes megtagadása, hogy ily csodálatos átalakulásoknak az ideológiára ne legyen semmi hatása. Hogy a német haza fogalma ma is az legyen a német proletárságban, mint volt a szocializmus első vajúdásainak és az üldöztetés éveinek idejében.

Szó sincs róla, hogy a német szocialistákat meglepetésként érte a háború. Évek óta biztosra várták már ezt a világvihart és mindenki érezte, hogy nemsokára ki fog törni. Az Internacionálé egyan még 1912-ben a baseli kongresszuson azt határozta, hogy a háború kitörése esetében «mindent meg kell tennie»; de tudta már akkor mindenki, hogy ez nem egyéb, mint ijesztés a kormányoknak. Tudta mindenki, hogy ha kiüt a háború, minden ország munkássága a hazája ügyét fogja szolgálni. Hervé egy szép napon mint megtért jelentkezett a világ előtt és militarista propa-

gandát üzött, Németországban pedig 1913-ban a szociáldemokrata párt megszavazta a milliárdos hadiadót. A költségvetési bizottságban az agg Bebel elzengte hattyúdalát, amelyben látnoki szemekkel jellemezte a várható dolgokat és mindent megajánlott a hazának:

«Es gibt in Deutschland überhaupt keinen Menschen, der sein Vaterland fremden Angriffen wehrlos preisgeben möchte. Das gilt namentlich von der Sozialdemokratie, der freilich ihre Gegner. . . oftmals den Vorwurf der Vaterlandlosigkeit gemacht haben. Die Socialdemokratie hat im Gegensatz zu dieser Behauptung niemals verkannt, dass die geographische und politische Lage des Reichs *die Notwendigkeit einer starken Schutzwehr notwendig macht*. Wir müssen leiden immer noch mit der Möglichkeit eines Angriffkrieges von Osten her rechnen. Wenn einmal ein solcher Krieg ausbrechen sollte, den zu verhindern – wie ich glaube – auch die deutsche Regierung alles tut, dann müsste er bei dem heutigen Stande der Waffentechnik, bei der Organisation der Heerwesens und bei der Gestaltung der Bündnisse einen ungeheueren Umfang annehmen. Es würde zum Weltkriege werden und unser Vaterland vor die Frage vor Sein oder Nichtsein stellen. Infolgedessen rechtfertigt sich nicht nur die Wehrhaftmachung des letzten Mannes, sondern sie ist eine notwendige Forderung.»

Bebel tehát tudta, hogy mi készül és ha élt volna még tavaly augusztusban, őreá nem lehetett volna meglepetés az, ami történt. De nem volt az meglepetés a minorum gentiumra sem. A berlini szociáldemokrata választási egylet közleményeiben 1912. decemberében ez volt olvasható:

«... Hinter dem kleinen Serbien steht Russland. Versagt also die Rosstäuscherkunst der Diplomaten, geht der Wahnwitz der herrschenden so weit, die Kriegsbestie zu entfesseln, dann tritt nach Beethmann-Hollwegs Versicherung Deutschland mit schimmernder Wehr an Oesterreichs Seite. Frankreich ist aber dank der Bündnispolitik der herrschenden Klassen Europas Russland zur Waffenhilfe verpflichtet und auch England wird bei dem allgemeinen Kriegstanze nicht Mauerblümchen spielen wollen...»

A szavak, mint látnivaló, még a régiek, – hiszen a választótömeghez szólnak, amely nem egykönnyen tanul új nyelven beszélni. De, íme, szóról-szóra az, ami későbben történt! Nem a meglepetés zavara volt tehát az, ami a német szocialistákat és utána a többi országok szocialistáit is arra az elhatározásra bírta,

hogy szívvel-lélekkel résztvegyenek hazájuk háborújában. A dolgok történelmi kényszere hozta ezt így magával.

És most egymáson csodálkoznak azok, akik az Internacionáléban résztvettek, hogy hogy lehet az, hogy a másik annyira megfélemedezett magáról. Hervé azt írja, hogy a legutolsó francia reakcionárius a franciaságánál fogva közelebb áll a szívéhez, mint az egész német szociáldemokrata párt, az angol munkások a háború folytatása mellett hoznak határozatot, felajánlják torborzó propagandájukat a kormánynak és a német elvtársak azt írják róluk, hogy kongresszusuk azt a benyomást teszi az emberre, mintha százezer bolond handabandázna. Egy kitűnő orosz elvtárs, Alexinszky pedig, egyike azoknak, akik a legnagyobb entuziazmussal és igazi orosz fanatizmussal hirdették mindég az országhatárok ledöntését, most könyvet irt az orosz ügy igazsága mellett (*La Russie et la guerre. Par Grégoire Alexinsky. Paris, 1915.*). Rajongó szavakkal magasztalja ebben az orosz munkástömeget, amely a jó hazafiasságára hallgatott, nem pedig az «intellektuellek» tanácsaira, akik Oroszország vereségét kívánják a forradalom érdekében. Kifejti, hogy milyen nagy-szerű nemzet az orosz, amelynek az elnyomásától sohase kell úgy félni, mint a németekétől, mert az orosz, az szív-ember stb. És a végső konklúzió, amire a tegnap még vad, hazátlan forradalmár jut, abban a katonalevéiben van lefektetve, amelylyel könyvét befejezi azzal a megjegyzéssel, hogy aki azt írta, az-óta elesett:

« . . . Nem élünk örökké ezen a világon. Mi egy ember élete? Egy csöpp víz a mi dicsőséges Oroszországunk életében. Mi nem élhetünk örökké, míg az ő életének öröknek és dicsőséggel teljesnek kell lennie. Tudom, hogy elfelednek bennünket és boldog utódaink nem fognak emlékezni azokra, akik a katonasírokban alusznak. De ez nem tesz semmit!...»

Íme, ez a hazátlan forradalmár könyvének az akkordja és ha közben nyugodtabb kedélyek igyekeznének mindent a régi gyékényre visszaráncigálni, úgy látnivaló, hogy ez már csak «politika», nem pedig a való dolgok megnyilatkozása.

Az Internacionálé azért meg fog maradni, csak nem az lesz többé, ami volt. És mert nem az lesz többé, sokkal nagyobb sikereket fog elérni. Alapja realitás lesz, nem pedig egymásra kényszerített illúzió. Hiába: a nemzeti eszme még mindennél a világon erősebbnek bizonyult és csak bámulni lehet azon, amire

a mostani nagy világkavarodás megtanított bennünket, hogy a közlekedés tökéletessége, a szellemi és materiális kommunikáció szédületes arányai, az áru- és értékóceánok ide-oda hullámozása, amelynek hitünk szerint egyenlősíteni kellett volna a világot: mily kevésbé változtatott a nemzeti sajátságokon. Hogy mennyire ugyanaz még minden nemzet, mint volt századok előtt.

Egyébként éppen a szociáldemokrácia volt az, amely a saját portáján tanulta megismerni a nemzeti eszme erejét. Az osztrák pártban lejátszódott események a legkonokabb dogmatikusnak is kinyithatták a szeméit. Amíg szűkkörű választójog alapján ült össze a bécsi parlament, a nemzetiségi vidékekről csupa olyan képviselők jöttek, akik mind kitűnően beszéltek németül és bár volt nemzetiségi herce-hurca elég a parlamentben, mindig lehetett az egymást megértő képviselők között kompromisszumot létesíteni. Az általános választójog alapján a nemzetiségi vidékekről csupa olyan képviselők jöttek, akik egy kukkot se tudtak németül és ez a hiányosság különösen a szocialista képviselőket jellemezte. Csakhamar külön nacionalista pártokra szakadt az osztrák parlamenti szocialista párt és ami még több, a gazdasági szervezetekben is beállott ez a nemzetiségi szakadás. Eleinte még szépítették a dolgot, hogy ez csak a területi elhatárolást jelenti, de csakhamar fel kellett adni ezt az illúziót is, mert a cseh szakszervezetek a Bécsben és Ausztria egyéb városaiban élő cseh munkásokat is maguknak igényelték és szerezték is meg. Franciaországban a szocialista miniszterek a francia sovinizmust egy csipetnyivel se ápolták kevésbé, mint más pártok reprezentánsai, az angol fábiánusok az angol imperializmus mellett tettek hitvallomást, Olaszországban Bissolati frakciója lobogó vörös zászlókkal csatlakozott a tripoliszi hadjárat alkalmából az olasz imperializmus eszméjéhez és ez követelte a leghevesebben a háborút Ausztria ellen. Oroszországban a párt igen tekintélyes tagjai, többek között Tugan Baranovszky, nemzeti liberális alagra helyezkedett és a párt maga nemzetiségi elemeire bomlott. Most a háborúban pedig Plechanow és társai Oroszországban, Hyndmann és társai Angliában, Hervé és a többiek Franciaországban majdnem dühösebb háborúpártiak, mint a hadseregszállítók, mint ahogy a németek között is – bár némiképp más motívumoktól vezéreltetve – Frank rögtön beállott önként katonának és utána még sokan megismételték annak a szocialista pártlap-szerkesztőnek a szavait, aki azt mondta: «Elég volt a fecsegésből, megyek Hindenburghoz». Sőt látnunk kell, hogy a semleges or-

szagok szocialistái is nemzeti és faji érzelmük szerint húznak egyik vagy másik félhez.

Egyszer, egyszer. . . minden másképpen lesz. őrizzük meg álmainkat, mert azok az emberiség legszebb reménységei. De bebizonyult, hogy ma még ezek az álmok valóban álmok, nem pedig valóságok. És nem használ, hanem árt a jó ügynek az, aki a tényeket nem akarja tudomásul venni, letagadja, lemagyarazza és megint mindent azon az alapon akar csinálni, ami az ideálunk, nem pedig azon az alapon, ami a reális valóság. És hogy ez így van, hogy annyira ragaszkodnak a politikusok a régi formákhoz, ennek más okai is vannak, mint csupán a konokság és az álszemérem. Ámbár a csúfoltatás és az ellenség káröröme nem negligálható tényező a politikában. Jól tudja azt minden gyakorlati politikus, hogy egy ferde helyzet, egy jó gúnyötlet, egy fölsülés sokszor hatalmasabb ellenség a legkézzelfoghatóbb materialisztikáknál és jobban befolyásolhatja a sikert. Egészen plauzibilis föltevés tehát, hogy az ilyen helyzetbe kerülés ellen való védekezés is szerepet játszik a «semmi sem változott» állás pont hirdetőinél. Az igazi faktor azonban nem ez, hanem az, hogy akik hivatva lesznek az ügyben véglegesen dönteni, azok ma még a harctéren vannak és senki se tudja még egészen bizonyosan, hogy mi lesz a háború vége. Pedig könnyű belátni, hogy mindenféle fajtájú konzekvencia, amit majdan a háborúból bármely osztály, párt, felekezet és minden ember is levonni fog, attól nagy mértékben fog függeni, hogy miképpen végződik a háború. Könnyű belátni, hogy az érzelmek egészen mások lesznek, ha egyik hadban álló fél sem ér el nevezetes előnyt a másik fölött és ismét mások, ha az egyik a másikat teljesen leveri.

Ez azonban még mindig csak a politika és a sikert szem előtt tartó magatartás. A tényeken azonban a magatartás épp oly kevésbé fog változtatni, mint nem változtatott az elmúlt esztendőben, amikor azonos szavak ismétlése, azonos rituálék és jel-szavak dacára a tények az egész vonalon megváltoztak és jó-részben a benne élők tudatán kívül megváltozott maga az egész ideológia is. A tudatosnak a tudattalantól való nagy eltolódását és az ebből származó óriási feszültséget egyenlítette ki egy pillanat alatt a háború villáma. Az egyensúly állapotát, amely most adva van, azokkal a szavakkal lehet jellemezni, amellyel különböző variációkban az elmúlt évben ezerszer jellemezték: az *álkim az új felfogásban az a terület, amelyen dolgozni kell a munkás-ság érdekében és pedig nem egy ködös «Zukunftsstaat», hanem*

a mai allant, amely e felfogásban és igaz hivatásában nem egy kis klikk eszköze már, hanem az osztályok fölött álló alakulat, amelytől lehet azt elvárni, hogy a munkások érdekeit istápolja. Amint a németországi szervezett munkásság egyik legexponáltabb reprezentánsa, Winnig írja:

«Der Staat ist die Zusammenfassung aller Volkskräfte, seine Leitung ist das denkende Organ, dass sich für die Behauptung des Ganzen einsetzen muss. Wer das Ganze erhalten will, muss seine Zusammensetzung wollen. . . . Staat und Arbeiterschaft sind auf einander gewiesen. . . . Das Bewusstsein der gegenseitigen Unentbehrlichkeit hat der Krieg in so manche Köpfe gehämmert, es muss auch für den Frieden lebendig bleiben...»

* * *

Aki mindezekből azt a konzekvenciát vonja le, hogy vége a szociáldemokrata pártnak, vége a munkásszervezeteknek és hogy ismét fel fog virradni a háromhatosos napszámok világának a hajnala: annak a tévedése éppen olyan vaskos, mint amilyen ostoba. Ellenkezőleg: a munkásság és a munkáspárt ereje meg fog hatványozódni az új alapokra helyezkedett érdekküzdelmekben, csak egy sereg dogma és egy idejemúlt, *hivatását fényesen teljesített* ideológia fog elhelyeztetni az emberiség kultúrtörténelmének okmánytárában, hogy ott megvárja azokat a messze jövőben szunnyadó időket, amikor az emberek megérnek és a viszonyok kifejlődnek az egy akol, egy pásztor ideális magasságáig. A történelem folyamán nem először történik ez meg ezzel az ideológiával és valószínűleg nem is utoljára. De mindig újra fel fog támadni, mert az emberek az utópiáikhoz ragaszkodnak legerősebben és sohase fognak abba belenyugodni, hogy lehetetlenség legyen az, ami racionális. És bizonyos az is, hogy az az Internacionálé, amely nem az anacionalizmuson, hanem a nacionalizmuson fog apránként felépülni, szervezettebb és erősebb terméke” lesz a történelmi fejlődésnek, mint volt az, amely csak a szavakon épült és amelynek a katasztrófája most a szemünk előtt lejátszódott. Bizonyára ez az értelme annak a gyönyörű és mélységében megkapó mondásnak, amelyet az összeomlás első nagy áldozata, Jaurès öntött formába: «Egy kevés hazafiság szétrombolja az internacionalizmust, sok hazafiság újra felépíti.»

És még egyet! Az átalakulás nem azon az alapon történt, hogy az állam, a haza virtualiter *képes* fölötte állani az osztályoknak, hanem azon az alapon, hogy a nyugati országokban, de különösen Németországban ezt a képességét a haza meg is

valósította. Az átalakulás tempója nem mindenütt lesz egyforma és mindenütt attól fog függeni, hogy milyen lesz a munkásság helyzete és jogállása. Minden fiától igényelheti és megérdemli a szeretetet a haza akkor is, ha a haza gyenge és szegény, de nem érdemel és nem kaphat őszinte szeretetet attól, akihez szándékosan mostoha. Minden talajban más és más lesz ugyanaz a növényzet is, de mindenütt döntő tényező a földnek a megművelése és a növénynek miként való ápolása. Ahogyan szemünk előtt ment végbe az a változás, hogy a keletelbiai homokon háromszor akkora lett a termés, mint a magyar humuszon, úgy láttuk mi férfikorunk delén levő emberek rövid évtizedek alatt azt a változást is, amely a «proletárnak nincs hazája» jelszótól odáig terjedt, ahol a német szociáldemokraták legortodoxabb napilapjában nap-nap után megjelennek az elvtársak gyászjelentései: Den Heldentod fürs Vaterland.. .

SZEMLE.

A biztosításügy államosítása.

A háború óriási költségei, – amelyek már eddig is meghaladják a 100 milliárdot, s amelyek arra fogják készíteni az összes hadviselő államokat, hogy maguknak új jövedelmi forrást teremtsenek – a magánbiztosítás kezében levő biztosítási ágak államosításának kérdését az állami gazdálkodás egyik legaktuálisabb problémájává teszik.

Svájc és Ausztrália ezt a kérdést már évekkel ezelőtt tárgyalás alá vették, Olaszország pedig 1912-ben az életbiztosítást már az állam monopóliumává tette. A biztosítás monopóliummá tételével az államok igen jelentékeny jövedelmi forrást nyitnának meg az állami célok számára és különösen az életbiztosítás igen nagy üzleti hasznot ígér. 1911-ben ebben az ágazatban 25 biztosító társaság *89.7 millió márka nyereséget* ért el, 15 viszontbiztosító pedig *62 milliót*. A baleseti- és a szavatossági biztosítás a részvényeseknek ugyanezen év leforgása alatt *4.7 millió* jövedelmet hozott; a tűzbiztosító és a többi biztosító társaságok és intézetek pedig *13 millió márka* dividendát fizettek ki és végül a tűzbiztosítási ágazat viszontbiztosító kötelékei is *19.7 millió nyereséget* értek el *s mindezeket a hasznokat a biztosító társaságok mérlegei mutatják ki, amelyek a*

jövedelmek számottevő részét természetesen más címeken rejtik el.

Kétségtelen tehát, hogy az államnak e biztosítási ágazatok még abban az esetben is évi 200 millió nyereséget hajtának, ha azok a biztosítottak számára kedvezőbb biztosítási feltételeket állapítanak meg, mint a magánbiztosító társaságok, mert a centralizált igazgatás egyszerűsítésével jelentékeny megtakarítások érhetők el és mert ezenkívül előreláthatóan a biztosítottak bizalma és ezzel a biztosítottak száma is növekedne.

A biztosítás államosítása, mint Olaszország példája bizonyítja, nem okoz nagyobb nehézségeket. Az 1912. év április hó 4-ikén törvénybeiktatott életbiztosítási monopólium szerint a biztosítás joga az emberélet egész tartamára minden elképzelhető formájában kizárólag a „Nemzeti Biztosító Intézetet” illeti meg, amelynek kötvényeit az állam garantálja és amely a kormány felügyelete alatt áll. A törvény 2. §-a értelmében az államtól a meglévő biztosító intézetek semmi néven nevezendő kártalanítást nem igényelhetnek. A törvény, amelyet a biztosítás államosítására alkottak, kimondta, hogy a törvény életbelépéig működött biztosító társaságok kártalanításra igényt nem tarthatnak, a biztosítottaknak azonban a fennálló szerződéseikben

foglalt kötelezettségeiket természetesen tovább is teljesíteniök kell. A biztosító társaságok kormányintézkedéssel engedelmet kaphatnak arra, hogy működésüket legfeljebb még további 10 évig folytassák, de ennek ellenében a hozott törvény értelmében nyereségük 40%-át a „nemzeti biztosító”-nak tartoznak beszolgáltatni. A törvény azonföül arra is módot adott a biztosító társaságoknak, hogy a tárcáikban levő biztosításokat a nemzeti biztosítónak adhassák át olyan feltételek mellett, hogy működésüket a befektetett alaptökéik elvesztése nélkül szüntethessék meg. (Ezt a kedvezményt már a „nemzeti biztosító” működésének megkezdése előtt is 21 társaság vette igénybe.)

A magánbiztosítási rendszernek az állami biztosítás rendszerébe való átvitele most, amikor az állam nagy tőkéket igénylő feladatok előtt áll, elsőrendű államháztartási érdekké vált. Egy olasz tanár, Attilio Cabiati, az olasz törvény életbelépte előtt tett számításai alapján a biztosítási monopólium révén *már az első évben 1,352.613 líra jövedelmet várt az állam javára, amely a tizenkettedik év végén 6,043.473 lírara, a huszadik év végén pedig 9,168.174 lírara emelkedik.* Ha figyelembe vesszük, hogy az 1910. év végén Olaszországban csak 285.491 biztosítási kötvény volt érvényben, – a tőkebiztosítás összege 1.713 millió lírát, a járadékbiztosításé pedig 7.697 millió lírát tett ki – hogy tehát a népnek Olaszországban – de nálunk is – igen kis hányada van még csak biztosítva: *a biztosítási monopólium jövedelmezőségének nagy fejlődési perspektíváját lát-*

juk. Egy nagy állami üzlet ez, melynek nagy jövedelmei a nálunk még hiányzó szociális biztosításoknak, így különösen a munkások aggkori biztosításának és részben a munkanélküliség elleni biztosításnak bevezetésére is megadhatják az anyagi fedezetet.

A kincstári érdeknél is sokkal fontosabb természetesen a mi szempontunkból az a szociálpolitikai érdek, amely a biztosítás államosítása mellett szól: kétségtelen ugyanis, hogy az állami biztosítás nagyobb előnyöket nyújthatna a biztosítottaknak, mint a magánbiztosítás, amelynél *a díjtételek a biztosítottak érdekeire való különösebb figyelem nélkül csupán a részvényesek-befektette tőkék jövedelmezőségi érdekei szerint igazodnak.*

A biztosítás államosításának mindezek szerint jönnie kell, nemcsak azért, mert az új jövedelmekre rászoruló állam számára új jövedelmek forrásait nyitja meg, hanem azért is, mert ezzel együtt az állam számára a polgáraitól és azok érdekeiről való *jobb* gondoskodást teszi lehetővé, s ennek *a jobb gondoskodásnak anyagi feltételeit teremti meg.*

A hadifoglyok és a munkabér.

A hadifoglyok munkára alkalmazásának a bérek alakulása szempontjából várható következményei a szociálpolitikai irodalomnak fontos témája s a Szociálpolitikai Szemle e kérdéssel ezidei 5-ik számában is foglalkozott már. A hadifoglyok – mint azt előre is láthattuk – mint berrontó, olcsó munkaerő kerültek bele az ipari és a mezőgazdasági munkába és a kor-

mányzat és különösen a végrehajtó közigazgatási szervek részéről olyan intézkedések, amelyek a hadifogoly-munkának ezt a hatását tartósan és általánosan meggátolják, nálunk nem igen történtek.

Ezért látjuk érdekesnek és följegyzendőnek azt a rendeletet, amelyet ebben a tárgyban Németországban a keletporoszországi Gumbinnen-kerület közigazgatási főnöke adott ki és amelytől, *ha ezt lelkiismeretesen és az ügy fontosságának megértésével hajtják végre*, komoly eredmények is remélhetők.

„Tudomásomra jutott – mondja a rendelet – hogy a földbirtokosok, akiknek hadifoglyokat bocsájtottak rendelkezésre, eddigi alkalmazottaikat (cselédeiket, munkásaikat) nem akarják az eddigi munkabérek mellett foglalkoztatni, sőt részint el is bocsátják őket. Ezt az eljárást a legnagyobb mértékben *helytelenítenem* kell. Felsőbb utasítás rendeli, hogy minden egyes esetben, amikor a hadifoglyok alkalmazása a, z eddigi alkalmazottak munkabérének leszorítását eredményezte, a hadifoglyok *azonnali* visszavonását rendeljem el. Felhívom a kerületi előljáró urakat, hogy ezt a birtokosok tudomására adják, ugyanők kötelesek minden egyes esetben, amelyben a fent vázolt körülmények fenforognak, a *feljelentést* megtenni.”

Keletporoszországban – amelyet két nagy orosz invázió pusztított végig – a *német* mezőgazdasági munkást az *orosz* munkaerővel szemben már a hatóságoknak kell megvédenie: a porosz agráriusoknak humánus a gondolkodásuk, ők már megbocsájtottak az oroszoknak, és a

német munkás érdekei miatt, pusztán mert azok németek, az orosz munkaerőt *nem* mellőzik, sőt olyan szívesen látják, mint amilyen igazán szívesen látták őket a béke letűnt napjaiban, amikor a nemzetek közötti gyűlölködés még nem volt olyan nagy, hogy a *német* agrárius az *orosz* muzsikot, az *északamerikai yankee*-munkáltató a *kínai* kulit és a *magyar* birtokos például a *rutén* aratómunkást ne szeresse. Az orosz muzsik, mint hadifogoly érkezik vissza Németországba s ott az lesz, ami a béke éveiben volt – *bérszomó szezonmunkás*, akivel szemben a hazai munkást a közigazgatás legföljebb a *háború alatt* védi meg. . . .

z. p.

Az antialkoholista búja.

„A szeszes italokkal való visszaélés ellen alakult nemzetközi liga” hivatalos orgánumban (Die Alkoholfrage. La Question Alcoolique. The Alcohol Question) siralmasan mulatságos panaszt sir el Prof. dr. August Messer, az ismert giesseni antialkoholista agitátor. Azon kesereg a derék professzor, hogy az antialkoholista propagandát szolgáló cikkeit a lapok sorban visszautasítják, holott azelőtt minden lap szívesen látta ezeket a cikkeket. A „Kölnische Volkszeitung” nem közölte a cikkét, „mert rögtön egész tömeg ellenvélemény jött volna rá, az ilyen vitára pedig most nincs a lapban hely.” A müncheni „Propylaeen” minden indokolás nélkül küldte vissza a cikket. Naumann Friedrich, a „Hilfe” szerkesztője udvarias levél kíséretében küldte vissza és a levélben azt mondja, hogy a

élet praktikuma a harctereken nem kedvez az antialkoholista törekvéseknek. Ivóvíz sok helyütt nincsen, vagy ha van is: fertőzött. Az ételekben nincs változatosság, és az emberek kívánják a békeidőben megszokott alkoholt, amit nehéz helyzetükben bajos tőlük megtagadni. A „Frankfurter Zeitung” hónapokig hevertette a cikket, amíg némi ösztökélésre visszaküldötte azzal, hogy az abstinencia álláspontját nem osztja, hanem csak az ivás mérséklését tartja helyes álláspontnak. A „Giessener Anzeiger” című liberális lap októberben leköszölt a tanár úrtól a „Beküldetett” rovatban egy óvást, amin fölbátorodva novemberben egy cikket óhajtott a szerző megjelentetni ebben a lapban. A cikket azonban a szerkesztőség sűrűn visszaküldötte egy levél kíséretében, amelyben értesíti a kitűnő agitátort, hogy legutóbbi „Óvás”-ára annyi gorombaságot kapott feleletül koresmáros-előfizetőitől, hogy egyelőre nem kíván a kérdéssel foglalkozni. Végül megemlíti a szerző, hogy a „Vorwärts”-nek beküldött tábori levelekből négy kis kivágást, amelyek az alkohollal való visszaélésről szóltak. A szerkesztőség közre is adta volna ezeket a szemelvényeket, de a cenzúra nem engedélyezte. Csak az „Oberhessische Volkszeitung” című giesseni szociáldemokrata lapban jelenhetett meg a professzor ur cikke. A levélben, amellyel a szerkesztő a cikket megköszönte, egyszersmind megörvendezettette a szerzőt a következő híradással: Talán érdekelni fogja önt, hogy pl. az itteni szakszervezeti házban, ahol még 5-6 év előtt havonta több mint egy

hektoliter pálinkát fogyasztottak, ma a fogyasztás majdnem a nullával egyenlő.

Az angol munkásság felfogása a háborúról.

Hogy milyen óriási úr választja el az angol munkásságnak a háborúról, a hazafias kötelességekről és különösen a szociális küzdelem felfüggesztéséről való felfogását a kontinentális, különösen pedig a német munkásságétól, arra nézve felette jellemző az alább következő idézet, amelyet az angol szakszervezetek egyik legutóbb tartott konferenciájának határozataiból vettünk át:

„A háborút ürügynek használják fel, hogy olyan jogokat, amelyek hosszú évekig tartó kemény és kitartó ipari munka eredményei, aláassanak. Az állam a birtokos osztályokkal szemben tanúsított engedékenységevel egymás után ellopja tőlünk mindazt, amire mi súlyt helyezünk. A municios törvény elfogadása önvédelmünk utolsó menedékeit is elrabolta. A sztrájkra, a bér-es munkaviszonyok javítására, a munkásvédelemre való jog, mindaz, amit a múltban sikerült a kizsákmányolóktól kicsikarnunk, odaveszett a tőke parancsára.”

Amint e kis idézetből kitűnik, az angol munkásság egészen másképen gondolkozik a „közös hazához” tartozó többi társadalmi osztályokról, mint pl. a német munkásság és egyáltalában nincsen tisztában az amazt éltető „patriotische Pflichten” és a Burgfrieden szellemével és fogal-

mával. Aminek a magyarázata talán abban van, hogy a háború a német munkásságtól valóban semmi olyan, már megszerzett jogot nem vett el, amilyeneknek a háború ürügye alatt való elrablása miatt az angol munkásság panaszkodik.

A háború ára.

Valószínűleg évtizedek fognak elmúlni, amíg megbízható adatok fognak rendelkezésre állani annak a megállapítására, hogy mibe kerül ez a minden eddigi méreteket, sőt méreteiben majdnem a képzeletet is meghaladó háború. Némi tájékoztatót azonban már eddig is nyújtottak egyes államférfiak elejtett nyilatkozataikban. Franciaországban pl. a kormány a kamarában bejelentette, hogy 1915. október 1-ig 32 milliárd frankot vett számításba. Az angol pénzügyminisztérium május havában tett kijelentése szerint a napikiadások 3 millió font sterlingre emelkedtek és azóta ismét magasabb napiszámlát jelentett be az angol miniszterelnök. Németországban az első két kölcsön összege $13\frac{1}{2}$ milliárd márka, a harmadik 121 milliárd, amihez hozzáveendő az a 3 milliárd, amelylyel a háború kitörése pillanatában szabadon rendelkezett a német kormány, és talán 2 milliárd a rendes állami bevételekből. Ausztria és Magyarország első két kölcsönének összege hét milliárd korona. Hogy pedig mindegyik államban mennyi a fedezetlen papírpénz formájában csinált adósság és mekkora a külfölddel szemben való eladósodás (ez különösen az entente-oroszágaira vonatkozik), azt nyilván csak a jó isten tudná megmondani. Ha mindehhez még a

semleges államok mozgósításának a költségeit is hozzászámítjuk és egyelőre másfél esztendőre tesszük a háború tartamát, akkor valószínűleg igaza lesz annak a nemzetgazdásznak, aki a *Weltwirtschaft*-ban megjelent fejtegetéseiben 150 milliárdra, a pusztítások és egyéb veszteségek értékének a beleszámításával pedig 250 milliárdra: egy negyed billióra becsüli a háboni árát.

Szociális reformpolitika Németországban.

A német birodalmi gyűlés nemrég befejezést nyert ötödik ülésszaka számos olyan határozatot hozott, amelyek szociálpolitikai szempontból komoly jelentőséggel bírnak – különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a mostani háborús időkben a szociálpolitika kereteit sokkal szélesebben, kell megvonnunk, mint ahogy régebben, a béke korszakában tettük, mert ma már tágabb értelemben szociálpolitikának tekintendő mindaz, ami a nép erejét biztosítja és növeli.

A Reichstag 5-ik ülészakájában a német szociálpolitikai reformtörekvések szóvivőinek nem egy programpontja jutott közelebb a megvalósulás stádiumához. Első helyen *a szakszervezeteknek az egyesületi törvény béklyóitól való megszabadítása* említendő. Az idevágó bizottsági határozatoknak a Reichstag plénuma előtt való tárgyalása alkalmával még a polgári pártokhoz tartozó képviselők is meleg elismerés hangján nyilatkoztak a szakszervezetekről – a konzervatívok kivételével, akik az egyesületi törvény mindenemű módosítása ellen foglaltak állást. Igaz ugyan, hogy ezidőszerint a

birodalmi kormány nem hajlandó az egyesületi törvény revízió alá vételére, nevezetesen az idegen nyelvűek és a fiatalkorúakra vonatkozó tilalmak felfüggesztésére, hanem e problémákat csak az egész német belpolitikának a békekötés után történendő új orientálódásával kapcsolatban óhajtja végleg megoldani: mégis a birodalmi gyűlés által túlnyomó többséggel hozott azon határozathoz, hogy a *szakszervezetek nem politikai egyesületek*, elvileg hozzájárult.

Az *otthonmunka* reformja, amelyet már egy négy évvel ezelőtt hozott törvény mondott ki, eddig csak papiroson volt meg. Az összes szakszervezetek és a társadalmi reformpolitika hívei beadványt intéztek a Reichstaghhoz, hogy a törvény határozmányai az életben is megvalósulást nyerjenek. E beadványt az összes pártokhoz tartozó képviselők magukévá tették. A kormány θ tekintetben nem nyilatkozott a Reichstag előtt, de kétségkívül nem fog elzárkózhatni a beadványban foglalt jogos és méltányos követelések teljesítése elől. Evvel szemben a belügyi államtitkár kijelentette, hogy a porosz kereskedelem- és iparügyi miniszterrel egyetértően elhatározta, hogy *a péküzemekre vonatkozólag kimondott éjjeli munkatiltalmat* a háború után is fenn fogja tartani, mert az éjjeli munka feleslegesnek bizonyult. A Reichstag az erre irányuló javaslatot szinte vita nélkül elfogadta. Egy további határozat kimondja, hogy a birodalom kötelessége, hogy a megfelelő nyersanyagok hiánya miatt keresetüket veszítő *textilmunkásokat* kellő támogatásban részesítse, és ezzel kapcsolatban a

centrum Schiffer képviselő kezdeményezésére azt javasolta, hogy az 1914 decemberében a háborús heti segélyezés, a hadbavonultak családjainak támogatása, valamint a *munkanélküliek segélyezése* véggett létesített 200 millió márkás alap megújíttassék. Az államtitkár a szövetségi kormányok nevében ehhez hozzájárult.

Számosak a *közélelmezés* kérdéseire vonatkozó határozmányok, amelyek legnagyobb részét a birodalmi gyűlés egyhangúlag fogadta el. Azzal a követeléssel, hogy az élelmiszer- és takarmányárak minden uzsoraszerű emelése leküzdessék és legalább a tej-, hüvelyes vetemény-, gyümölcs, zsír-, főzelék, és húsrak maximáltassanak, a gabona és a liszt maximális árai leszállíttassanak stb. csak a konzervatívok szálltak szemben.

A közélelmezés szempontjából a legjelentékenyebb a szociáldemokratáknak a Reichstag által elfogadott az a határozata, hogy *egy központi élelmiszerhivatal* állíttassék fel, azzal a joggal, hogy élelmiszereket lefoglaljon, kisajátítson és a községi testületek között osszon ki. A belügyi államtitkár kijelentése szerint azonban e javaslatnak kevés kilátása van arra, hogy a Bundesrat hozzájárulását elnyerje.

Az itthonmaradottaknak, különösen pedig a *hadbavonultak családtagjainak a segélyezése* is bő és sokoldalú megvitatás tárgyát képezte és a birodalmi gyűlés e téren is több üdvös újítást vett határozatba.

Az elfogadásra került szociálpolitikai javaslatok közé tartoznak a *munkabérek javítására* vonatkozó javaslatok. A kormány felszólíttatott, hogy:

1. tekintettel a magas élelmszerárakra a birodalom 3000 M-nál kisebb fizetésű hivatalnokait valamint a birodalmi üzemek munkásait drágasági pótlékban részesítse, amelynek nagysága a családtagok számához igazodjék,

2. amennyiben katonai szállításokkal való megbízások jönnek kérdésbe, a munkásoknak megfelelő munkabér elnyerésére irányuló törekvéseit támogassa, valamint a munkásoknak drágasági pótlékokra vonatkozó kívánságait a lehetőséghez képest karolja fel.

Fentiekben csak vázlatosan ismertettük a Reichstag főbb szociálpolitikai határozatait – de ebből a vázlatos ismertetésből is kitűnik, hogy a német birodalmi gyűlést új szellem kezdi átlengetni – és mindinkább szakít a konzervatív politika azon vezérelvével, amely szerint mindaz, ami a szociálpolitikai törekvésekkel összefügg, a háború alatt tabunak tekintendő. Az újítások még nem gyökeresek, de a kezdet a jövőre nézve kedvező perspektívát nyújt és azzal a reménnyel kecsegtet, hogy a Reichstag méltónak fog majd bizonyulni a „*Dem deutschen Volke*” felírásra. *Dr. V. M.*

Az életmód problémája.

Az óriási harcizaj közepette alig volt hallható az a néhány elismerő szó, amelylyel hozzáértők Carl v. Tyszka munkájának adóztak, amely munkának gyümölcse a háború első évében „*Löhne und Lebenskosten in Westeuropa im 19. Jahrhundert*” címmel megjelent tanulmány. Maga a szerző most egyik német napilapban írott cikkében visszatér a témára és összegezi az eredményt, amely-

hez tanulmányai és kutatásai útján jutott:

„Ha mindenekelőtt – írja – az összes országokban közös nagy vonásaiban követjük a bérek és a megélhetés fejlődését: a jövedelem mindenütt rendkívüli módon emelkedett, a bérek az utolsó száz évben megkétszereződtek, részben megháromszorozódtak. A kiadásoknak a legszükségesebb életszükségletek megdrágulása által okozott emelkedése ellenben kisebb volt és az alakulás görbéje is szabálytalanabb volt itt, mint a bérek görbéje. A 19-ik század elejétől a 30-as évek elejéig általános áremelkedés, innen kezdve az árak tartják magukat körülbelül az 50-es évek közepéig. Ekkor hirtelen drágulás áll be, amely a 70-es években éri el tetőpontját. A 80-as években ismét süllyed az árnívó, mely a 90-es évek második felében, különösen pedig a legutolsó évtizedben emelkedik újra.

De vonjuk le a végtanulást: általánosságban jobb vagy rosszabb dolga van-e ma a munkásnak mint volt annak előtte? Kétségtelen, hogy a bérek emelkedése a legszükségesebb élelmickek árának az emelkedését igen jelentékenyen túlszárnyalta. A reálbér, vagyis a valósággal fizetett nominálbér és a legfontosabb életszükséglet cikkek közti reláció erősen emelkedett. A népek életstandardje eképen óriási módon felszökött. Más szavakkal: a kultúrnívó ma jelentékenyen magasabb, mint 100 évvel ezelőtt. De vajjon az egyesek általánosságban jobban jönnek-e ki? Bajosan, mert az életstandard emelkedésével karöltve járt az igények szaporodása és finomodása nem csupán a fontosabb életszükség-

letek irányában, hanem még sokkal inkább a többé-kevésbé „fölsleges” és „fényűzési” dolgok tekintetében.

Hatalmasan táplálta és fokozta ezeket az igényeket a falunak várossá és a városnak nagyvárossá való fejlődése. Ezek által új igények támadtak, mellékesek, de szükségesek is, sürgősek, amelyek kisebb vagy nagyobb, ritkább vagy sűrűbb kiadásainkkal többé-kevésbé megterhelik a budgetet az élethez szükségesebb dolgok kiadási tételeinek a rovására. A bérek emelkedése tehát nagyrészt kiegyenlítettnek látszik a szükségeseknek tekintett élettigényekért teljesített kiadásokkal.

Így *végeredményképen* megállapíthatjuk, hogy nagy egészében a nép tömegeinek az életmódja – amennyiben a bevételeket és a kiadásokat egymással kapcsolatba hozzuk – számbavehető módon se olcsóbb se drágább nem lett, hanem körülbelül ugyanaz maradt. Természetesen – és ezt jól meg kell jegyeznünk – a követői-oldalon mindig el kell könyvelnünk: az életforma hatalmas javulását. Mert végeredményképen a bérek roppant emelkedése csak számszerű kifejezése a nagyszerű gazdasági és különösen ipari fejlődésnek, amelynek nyomában áll a dolgozó osztályoknak a kultúra és civilizáció fényes magasságaiba való felemelkedése.”

Látnivaló: ez az ellenképe annak, amelyet Marx festett. Mindakettő a „vasbértörvény” tanulságát adja: a munkás csak annyit keres, amennyi a legfontosabb élettigényeinek a fedezéséhez szükséges. De amíg Marx az elnyomorodást, a *Verelendung*-ot

jósolta ezekben az igényekben, addig Tyszka a valóság vizsgálata alapján azt a vigasztaló képet tárja elénk, hogy ezek az igények folyton szaporodnak és finomodnak és a munkabérnek fedeznie kell ezeket.

Háborús röpiratok Angliában.

Azon iratok között, amelyeket a rendőrség nemrég az I. L. P. (Independent Labour Party) irodáiban Manchesterben és Londonban lefoglalt, a független munkáspárt által a háború kitörése óta kiadott sorozathoz tartozó röpiratok is voltak. E röpiratok közül az első „How the war came” („Hogyan keletkezett a háború”) cím alatt kíméletlen kritikát gyakorol az angol diplomácia fölött, ez a röpirat már három kiadást ért meg, amiből meglehetősen elterjedtségére lehet következtetést vonni. Hogy ez a röpirat nem jelentéktelen befolyást gyakorolhatott a munkásság gondolkodására, az már abból a körülményből is kitűnik, hogy a legelterjedtebb liberális lap, a „Daily Chronicle” szükségesnek tartotta feleletül egy elleniratot publikálni.

Az I. L. P. kiadásában megjelent brosrák között találhatók még: „A militarizmus Nagy-Britanniában”, „A franciaország militarizmus”, „A militarizmus Németországban”, „A háború ökonómiaja”, „A politika és a háború”, „A titkos diplomácia”, „Belgium és a rongy-papír”, „Marokkó és a világháború” stb. Már magukból a címekből is következtetni a röpiratok kritikai szélmérő. Ha a röpiratok tartalmát kissé közelebről megvizsgáljuk, hamar kitűnik, hogy az angol munkások épenséggel nem bán-

nak keztyűs kézzel a kormányzatokkal.

Így a „*Marokkó és a világháború*” című röpiratban E. D. *Moréi* az utolsó évek Marokkóviszályai és a világháború közti összefüggést teszi vizsgálódás tárgyává. A szerző lefesti az afrikai föld megkaparintását, az ott alkalmazott diplomáciai fogásokat és az e politikából eredő nemzetközi viszályokat, amidőn is kritikájának súlypontját az angol és a francia kormány eljárására helyezi. Állásfoglalását a következő idézet jellemzi:

„Öt évvel ezelőtt az angol kormány rányomta pecsétjét egy papiros-rongyra”, az Algeciras-aktára, amely Marokkó függetlenségét és területi integritását garantálja és ez időtől fogva elnézte és jóváhagyta ezen aktának Franciaország általi szisztematikus megsértését, azon titkos egyezségnek megfelelően, amelyet két év előtt kötöttek és amely a valóságban az Algeciras-aktát semmissé tette. Midőn Lloyd-George beszédét tartotta, Marokkó belsejét francia csapatok tartották megszállva, szintén azon titkos egyezménynek megfelelően, amelynek létezése a közönség előtt ismeretlen volt. Az Algeciras-akta porrá és hamuvá lett. Ha volt hatalom, mely amiatt panaszkodhatott, hogy úgy bánnak vele, „mintha nem számítana a nemzetek tanácsában, ez a hatalom bizonyára Németország volt.”

A szerző az egész röpiratban bátor szavakkal ecseteli az „európai egyensúly” és a népek egymásra uszítása politikájának romboló hatásait és páratlan tárgyilagossággal bírálja saját hazája kormányának képmutatását, mulasztásait és bűneit. A többi rö-

irat is hasonló szellemben van írva, és ez érthetővé teszi, hogy amilyen rokonszenves fogadtatásra találtak az I. L. P.-hoz szító munkásság körében, ép oly ideges ellenszenvet váltottak ki az angol burzsoá-körökből.

Gyermekhalandóság a fejedelmi családokban.

Első pillanatra afféle tudományos zabhegyezésnek látszhatik, ha valaki nekijadja magát olyan kérdés tanulmányozásának, mint pl. hogy mekkora a gyermekhalandósága a fejedelmi családokban. Elvégre a fejedelmek nincsenek annyian, hogy valami égető társadalmi kérdés volna a gyermekeik halandósága. De ha jobban szemügyre vesszük a dolgot, rájövünk, hogy ez a kérdés tulajdonképpen igen nagy mértékben általános érdekű, mert nem jelent egyebet, mint körülbelül annak a megállapítását, hogy a legnagyobb társadalmi jólét és a gondosság maximuma mellett mennyire szorítható le a gyermekhalandóság általában. Fel kell ugyanis tételezni s bizonyára úgy is van, hogy a fejedelmi családok a profilaxisnak és a higiéniének mindazokat az eszközeit és módjait igénybe veszik, amiket a mindenkori tudomány nyújtani képes.

Ezért nagyon is érdekes és érdemes munkát végzett Prof. Arthur Schlossmann, amikor kutatás tárgyává tette a fejedelmi gyermekek halálozási adatait 1800 óta. Tanulmányának legfőbb eredményeit a következő számok mutatják. A csecsemőhalandóság a fejedelmi családokban 1800 óta 10-8%-ról 3%-ra sülyedt, a 0-14 éves gyermekek halálozási arányszáma pedig

ugyanezen idő alatt 18.2%-ról 7.4%-ra. Miután ezek a családok 1800-ban is a jólét legmagasabb fokán éltek. Schlossmann nagyon helyesen következteti, hogy a gyermekhalálozási arányszámok ilyen óriási javulásának itt semmi része nincs a jólét emelkedésének, hanem az kizárólag az általános higiéniai viszonyok javulásának tulajdonítható. Ennélfogva a társadalomban se lehet a gyermekhalandóság nagy arányszámát a szegénység rovására írni, hanem sokkal inkább a közegészségügyi viszonyok elhanyagolt voltát kell érte okozni. Ezek pedig azonos jóléti viszonyok mellett is nagy mértékben javíthatók. Schlossmann szerint a fejedelmi családokban mutatózó 3% gyermek halandósági arányszám olyan ideál, amely az egész társadalomra nézve elérhető, mintahogy jól igazgatott városokban pl. Düsseldorfban, egyes városrészekben – és pedig

sajátságos módon nem is éppen a „gazdag” városrészekben – már el is érték ezt a fejedelmi ideált. Hogy ennek milyen ropant jelentősége van, erre nézve elég utalnunk az általános gyermekhalandósági statisztikára, amely szerint – sajna! – ezen a téren majdnem az utolsó helyen állunk Európában, utánunk csak Oroszország következik. Nálunk háromszor annyi ártatlan gyermek hal meg száz éveszülötlet között, mint Norvégiában és Svédországban, még egyszer annyi, mint Dániában és Svájcban. Száz éveszülött gyermek között 20.7% hal meg, mielőtt az egyéves kort elérte. Ezzel szemben Norvégiában 6.7 százalékos Svédországban 7.5%, Dániában 10.4%, Svájcban 10.5%, Angolországban, Hollandiában, Belgiumban 13%, Franciaországban 14.3%, Szerbiában 14.3%, Olaszországban 14 százalékos.

KRÓNIKA.

Hadviselő államok népmozgalmi adatai.

A magyar statisztikai hivatal kimutatása szerint a népesség szaporodása a szláv országokban a legnagyobb, míg az úgynevezett kulturállamok, amelyek ma a politikában, tudományokban, technikában és művészetben irányító szerepet visznek, a népszaporodás szempontjából az utolsó helyen állanak. Az első helyen *Oroszország* áll, amelyben a népesség 18.81 ‰-kel szaporodott, azután *Szerbia* következik 15.83 ‰-vel, majd *Németország* 13.64 ‰-vel, *Belgium* 8.61 ‰-vel, *Anglia* 8,30 ‰-vel, *Ausztria* 7.78 ‰-vel,

Olaszország 6.05 ‰-vel szaporodással és végül *Franciaország*, amelynek szaporodása csak 1.42 ‰-vel. Ez a statisztika csupán a halálozások leszámítása után mutatkozó, tehát a tényleges születési többleteket mutatja ki. A *halálozási* statisztika hasonló sorrendet mutat fel. *A legnagyobb a halálozás* Oroszországban: 1000 lélek után 28.9 ‰-vel, ezután következik Szerbia 23.3 ‰-vel, és ebben a versenyben Ausztria, de különösen Magyarország is erős versenytársai ezeknek az országoknak, ami annál fájdalmasabb, mert a nagyarányú halálozást itt nem egyenlíti ki a születések olyan nagyarányú

száma, mint Oroszországban és Szerbiában. Nagy a halálozás Olaszországban is: 21.5‰, a születésekben szegény Franciaország halálozási arányszáma pedig 19.3‰. Kedvezőbb ezeknél, Németország halálozási arányszáma: 18.4‰ és a *legkedvezőbb halálozási arányszám* Angliáé: ott minden ezer emberre 15.2 halálozás esik csupán.

A háború gyermekei.

A háború gyermekeinek problémáját az összes hadviselő államokban élénken vitatják s minden államnak van oka arra, hogy a „háborúsgyerekek” kérdésével foglalkozzék. Németország számára ezt a kérdést az oroszok keletporoszországi betörése tette fontossá, mert hivatalos jelentések szerint az orosz katonák nagyon sok esetben követtek el német asszonyokon erőszakot.

Az „anyavédelem szövetsége”, amely feladatává tette, a segílyre szoruló anyák és gyermekek támogatását a birodalmi tanácshoz és a Reichstaghhoz petícióval fordult, amelyben azt kéri, alkossanak egy szükség-törvényt és ebben mondják ki, hogy meghatározott esetekben az orvosoknak jogukban áll az ilyen erőszakos tettek következményeit elhárítani, ha a tett bizonyítható is. Mindenesetre azonban az állam vegye át az ilyen erőszakosságokból származó gyermekek gondozását. Azokat a szerencsétlen áldozatokat, akiknél a tett amúgy is sok lelki és testi gyötördést okozott, nem szabad az erőszakosságból származó anyaság szenvedéseivel egész életükre sújtani.

Akármilyen legyen is az álláspont, amelyet e problémával

szemben elfoglalunk, annyi bizonyos, hogy az államnak és a társadalomnak, a háború ily áldozatai számára megfelelő és kielégítő megoldást meg kell találni és pedig annál inkább, mert ezután a háború után minden anyára és minden gyermekre szükségünk lesz.

Munkás-sérelmek a hadfelszerelési üzemekben.

Az óriás profitokkal dolgozó, munkabéreket leszorító, munkaidőt meghosszabbító hadfelszerelési üzemeknek és bányáknak munkásaikkal szemben való bánásmódja egyre súlyosabb panaszokra szolgáltat okot, s ezek a panaszok a Szakszervezeti Tanácsot s a szociáldemokrata párt vezetőségét arra indították, hogy azokat összegyűjtsék és egy memorandum keretében a kereskedelemügyi és a honvédelmi miniszterek elé juttassák el.

A memorandumok a hadfelszerelő iparban uralkodó tarthatatlan állapotokat jellegzetes adatok felsorolásával ismertetik és azok gyökeres és sürgős orvoslását kéri. A munkaviszonyból eredő sérelmek mellett az emlékeztető-iratok különösen azoknak a visszásságoknak a megvilágítására vetnek súlyt, amelyek egyes katonai parancsnokoknak a törvény szellemével és a hadvezetés érdekeivel ellenkező, a hadfelszerelő ipar zavartalan menetét veszélyeztető túlkapásaiból erednek.

A honvédelmi miniszternek átadott memorandum nyomatékka mutat rá arra, hogy a hadfelszerelő-ipar teljesítőképességét első sorban a hadfelszerelési munkások termelőképessége határozza meg s hogy ez viszont a mun-

kasok kereseti viszonyaitól, az osztályrészükül jutó bánásmódtól és szociálpolitikai ellátásuk milyenségétől függ. A memorandum ezt a felfogását a német ipar példájának idézésével igazolja és végezetül arra a tényre hívja föl a miniszter figyelmét, hogy *a munkásokról való jobb szociálpolitikai gondoskodás a hadfelszerelő-ipar teljesítőképességét fokozná és ezen a réven a hadvezetés érdekeit mozdítaná elő.*

Kevesebb az öngyilkos ...

A statisztika bizonyítja, hogy a nagy változásoknak, a háborúknak és forradalmaknak az öngyilkossági statisztikára kedvező a hatásuk, pedig bizony joggal hinnők azt, hogy ez a befolyás erre a számalakulásra kedvezőtlenül hat ki. Már *az 1848. és 1864. évek háborúi során* azt tapasztalták Poroszországban, hogy *az öngyilkosok száma csökken* és még jelentékenyebb volt ez a csökkenés Oroszországban és Franciaországban is az 1870/71. években. Prof. *Schwieining* ennek az első pillanatban meglepő jelenségeknek magyarázatát lélektani okokban találja meg. Az egyén figyelme – e magyarázat szerint – elterelődik az egyén saját ügyeiről és más irányba, más tárgyak felé koncentrálnak. A dolgok új alakulatára és ezzel talán a saját sorsának kedvezőbb fordulatára vonatkozó remények ébrednek fel az öngyilkos-jelöltben és az öngyilkos tervét elaltatják. Ám az ilyen eseményteljes évek után következő esztendőekben ismét az öngyilkosok számának régi arányával és magasságával találkozunk, sőt a háborúk után az öngyilkosságok túlhaladják azt a számot, ame-

lyet a statisztika azelőtt kimutatót – és túlszárnyalják nem csupán a legyőzött népnél, hanem a győzönnél is. Nyomor és sok, azelőtt biztos egzisztencia pusztulása, csalódott remények, valamint testi és lelki törődöttség válnak sok öngyilkosságnak indító okaivá és érdekes, hogy *Schwieining* szerint a háborúk után különösen a férfinemnél mutatkozik az öngyilkosságok szaporodása, a női öngyilkosok arányszámát pedig a háború egyáltalán nem növeli

A maximális munkaidő Norvégiában.

A „Metallabetaren” jelentése szerint a norvég törvényhozás elhatározta a maximális munkaidő törvényes szabályozását. Eszerint a maximális munkaidő napi tíz és heti 54 óra, – a szombati napon kevesebb. E határozat keresztülviteléig 5 évi átmeneti időszak állapítatik meg. Ettől eltérőleg szabályozták a bányákra, kohókra és nyomdára vonatkozólag a munkaidőt, amelyekben a maximális napi munkaidő 8 óra, a maximális heti munkaidő pedig 48 óra. A kisebbség messzebb menő javaslatait, amelyek azt célozták, hogy egy minden iparágra kiterjedő nyolc- illetve kilencórás normál munkanapot léptessenek életbe, a többség nem tette magáévá.

A világ legnagyobb szakszervezete és a háború.

A világ legnagyobb szakszervezetének, a Deutscher Metallarbeiterbundnak 259.529 tagja vonult be katonai szolgálatra az első háborús évben: az 1914. évi augusztus 1-én a szövetség kötelékébe tartozott férfitagok

51.1%-a. Az összes taglétszám azonban július végéig 264.677-re szállott le, úgy, hogy a behívott tagoktól eltekintve, még további 9608 főnyi csökkenés is mutatkozott. A munkanélküliség rohamosan visszafejlődött. 1915 július végén már csak félakkora volt, mint a háború kitörésekor. A szövetség tevékeny működést fejtett ki a munkanélküliek érdekében. Az első háborús év folyamán összesen 5,367.636 márkát fizetett ki a munkanélküliek segélyezésére. Ebből magára az első negyedévre 4,060.839 márka esik. Ezenkívül március végéig a bevonult tagok szűkölködő családjai részére 1.109.312 márkát osztottak ki. A háború első évében kifizetett pénz összege eszerint kerek $6\frac{1}{2}$ millió márkára (majdnem 8 millió koronára) rug. Ezidőszerint még nincsenek pontos adatok a harctéren elesett és a hadikórházakban elhunyt tagok számáról. Mindenesetre valószínű azonban, hogy ez a szám a 12.000-et felülmúlja, minthogy már ez évi március hó végéig 6200 elesettjüket számolták össze.

Éjjeli munkatilalom a spanyolországi sütőműhelyekben.

A spanyol kormány törvényjavaslatot terjesztett a parlament elé, amely a sütőműhelyekben az éjjeli munkát esti 9 órától reggel 5 óráig hat egymásután következő órán át megtiltja. A munkaidő tartama egyébként szabad megállapodás tárgyát alkothatja munkások és munkaadók között, de a mértéktelenül hosszú munkaidőt megállapító szerződések semmiséknek nyilvánítandók.

E törvény hatálya egyenlőre

két évre terjed. Ezen időpont beállta előtt hat hónappal a törvény hatását illetőleg körkérdés intézendő úgy a munkásokhoz, mint a munkaadóhoz, és az eredménynek megfelelően az éjjeli munkatilalom két- illetőleg négyévi időközökben hat óráról hét órára terjesztendő ki. Legkésőbb öt év múlva a nyolcórás minimális éjjeli pihenési idő hozandó be.

A német szakszervezeti törvény.

Olvasóink nagy része bizonyára figyelemmel kísérte azt a heves és kitartó küzdelmet, amelyet a németországi szakszervezetek évek óta viseltek ama törekvések ellen, amelyek fejlődésüknek és szabad működésüknek az egyesületi törvény némely határozmányára támaszkodva akarták szárnyát szegni. E törekvésekhez tartoztak különösen azok a kísérletek, hogy a központi szövetségek fiókegyesületei politikai egyesületeknek deklaráltassanak, ami egyéb okoktól eltekintve azért is fontosnak látszott, mert a törvény a 18 éven aluli egyéneknek politikai egyesületekben és nyilvános népgyűléseken való részvételét tiltja, ami a fent említett törekvések diadalmaskodása esetén azt eredményezte volna, hogy a szakszervezetek 15 évnél fiatalabb munkásokat és munkásnőket nem vehettek volna fel tagjaik közé.

Ha figyelembe vesszük a munkásságnak, különösen a munkásnőknek korosztályok szerinti tagozódását, könnyen érthetővé válik, hogy e törekvéseknek mily nagy horderejük volt a munkásság szervezkedése, valamint gazdasági és szociális emancipálódása szempontjából. Emellett azonban – bár nem igen jelen-

tősgétejesek – de mégis elég nagyfontosságúak voltak azok a korlátozások is, amelyek az idegen nyelveknek (lengyel, dán, francia) nyilvános gyűléseken való alkalmazására vonatkoznak.

Amint arra lapunk más helyén már volt alkalmunk rámutatni, a német birodalmi gyűlés a háború kezdetén proklamált Burgfrieden szélien: ének megfelelően az egyesületi törvény határozmányait több ponton módosította. *E módosítások jelentősége abban kereendő, hogy a jövőre nézve meg fogják akadályozni ama fent említett törekvések érvényesülését, amelyek az elavult egyesületi törvényre támaszkodva igyekeztek a szakszervezetek akcióképességét és fejlődési lehetőségeit korlátozni.* A Reichstag határozata szószentri szövegezésben így hangzik: „... nicht als politische Vereine gelten Vereine von Berufsgenossen oder Angehörigen verschiedener Berufe und Standesvereine, auch wenn sie zur Verfolgung ihrer Zwecke politische Gegenstände in den Versammlungen erörtern.”¹

Egyidejűleg felfüggesztették a fiatalok személyeknek nyilvános népgyűléseken való részvételére, valamint a nyelvhasználatra vonatkozó tilalmakat is és a német egyesülési törvénynek ez a liberális irányban való fejlődése mindenesetre olyan jelenség, amelyet a társadalmi haladás hívei örömmel üdvözölhetnek. De még így sem nyomhatjuk el magunkban azt a szorongó érzést, amely elfog bennünket, amikor arra gondolunk, hogy a viszonyok ilyen fokú megjavulásához a most folyó világháború ropant véráldozatai és borzalmi voltak szükségese, és hogy a

német népnek mennyi vérrel kellett ezt az egy-két új jogot megszereznie.

A francia otthonmunkások minimál-munkabértörvénye.

A francia szenátus az otthon dolgozó munkások minimális munkabérére vonatkozólag törvényt fogadott el, mely a ruhavarrással, kalapkészítéssel, cipőalkatrészek- és fehérenmű-varrással, kézimunkával, csipkeveréssel művirágkészítéssel és egyéb, a ruházati iparhoz tartozó munkával foglalkozó otthonmunkások bérvizonyait szabályozza. Külön rendelkezéseket tartalmaz a törvény a munkák kiadását nyilvántartó könyvvezetésre és a munkások névsorának lakcímejgyezékének, a munkabérgyjegyzéknek, a teljesítendő munkák felsorolását tartalmazó jegyzéknek és a kifüggesztendő munkabér-listának pontos ellenőrzésére vonatkozólag. E rendelkezések a gyárosokra és a közvetítőkre egyaránt kötelezők. „A munkabéreknek olyanoknak kell lenniök ... – mondja az új francia törvény – ... hogy egy közepes ügyességgel bíró munkásnő munkabérben tíz óra alatt annyit feltétlenül megkeressen, amennyi a megállapított minimumnak megfelel...”

A legkisebb munkabéreket – a minimál-munkabért – paritásos bizottságok – munkásügyi tanácsok, vagy külön e célra alakítandó szakbizottságok – állapítják meg és pedig az ugyanazon szakma *műhelyében* fizetett átlagos munkabérek alapján. A *minimál-munkabért-megállapításokat minden három évben új revízióknak vetik alá.*

Ezenfelül a kormány kívánsá-

gára, de *bármelyik szakszervezet ezirányú kívánságára is oly tarifákat fognak kidolgozni e törvény alapján*, amelyek a külön, böző munkák elvégzésére szükséges átlagos időt órákban állapítják meg és ezek a tarifák szolgálnak majd a legkisebb munkabérek megállapításának alapjainak. Az ipari bíráskodásban a törvény ellen elkövetett vétségek bírósági tárgyalásainál, a döntést ezen tarifák és a minimális munkabérek alapján kell meghozni. A minimális munkabérek és a munkaidő-tarifa egyes tételei ellen három hónapon belül a paritásos központi bizottságoknál nyújtható be a felebbezés. Ilyen felebbezést a kormány közegei, az érdekeltek és a szakszervezetek is beadhatnak.

A törvény rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyása miatt a panaszemelésre az érdekelteken és a kormány közegein kívül olyan testületek is jogosultak, amelyeket erre a kormány autorizál, így például az otthondolgozó munkások védegylete is, továbbá a *szakegysületek, még abban az esetben is, ha csupán műhelyben dolgozó tagjaik* vannak és panaszemeléskor nem kell igazolniuk azt, hogy a tagjaik az elkövetett törvénysértés által károsodtak is. Otthon dolgozó munkások, akiknek kisebb a munkabérük, mint azok a minimálbérek, amelyek a fönnismertetett módokon az otthondolgozó nőmunkások részére fognak megállapítani, a szóbanlevő minimális bértarifák érvényének saját munkaviszonyaikra való kiterjesztését követelhetik. Aki a törvény rendelkezései ellen vét, az esetenként 5-től 15 frankig, összesen 500 frankig terjedő bírsággal –

viSSzaesés esetén pedig esetenként 16-tól 100 frankig, összesen 3000 frank bírsággal büntethető. A munkásügyi miniszter indítványára és a legfelsőbb munkaügyi tanács meghallgatása után ennek a törvénynek a hatálya kormányintézkedéssel más szakmákra is kiterjeszhető lesz.

Az angol hadfelszerelési törvény.

Amikor Lloyd George pénzügyminiszterből az angol védőerőfejlesztés minisztere lett, az előtt a nagy feladat előtt állott, hogy olyan véderőtörvényt alkosson, amely az angol hadseregnek munícióval való ellátása körül tapasztalt bajokat gyökeresen szüntesse meg. A Lloyd George hadfelszerelési törvényének ehhez képest természetesen számos rendelkezése van, mely az angol munkások szokásai ellenirányul, de vannak ebben a törvényben oly rendelkezések is, amelyek némely munkaadó szokásai ellen irányulnak. Az új törvény az „ellenőrzött üzemekben” – amelyeket a mi állami védelem alá helyezett üzemeinkkel hasonlíthatunk össze – nemcsak a sztrájkok, de a munkáskizárások lehetőségét is kizárja.

„A *jelenlegi* háború céljaira szükséges hadfelszerelési cikkek *eredményes* előállítását és szállítását, előmozdítását biztosító intézkedésekről szóló törvény”; ez a címe az új törvénynek, amelyet az angol parlament július hó 2-án fogadott el s amelynek negyedik szakasza szerint a hadfelszerelési miniszternek joga van minden olyan üzemet, amely hadfelszerelési tárgyak gyártásával foglalkozik, „ellenőrzött üzemmé” nyi-

vánítani. Ilyen *hadfelszerelési üzemnél a jövedelem egy bizonyos meghatározott határt nem léphet túl, ha ugyanis a tiszta jövedelem nagyobb, a régi átlagos jövedelemnél*-, akkor az így előálló felesleg az állampénztárt illeti meg. A törvény a háború előtti két esztendőben elért tiszta haszon átlagát tekintve „normális jövedelem”-nek s a háborús jövedelem ezt a jövedelmet csak bizonyos meghatározott esetekben s akkor is csak 20%-kal haladhatja meg. Ha a hadfelszerelési miniszter beigazolván látja, hogy a tiszta jövedelem kiszámítása által az üzem tulajdonosát igazságtalanság érte, a miniszter az illető üzemmel a kétéves átlag helyett más kulcs alkalmazásában állapodhat meg. A kulcs megállapítása szempontjából az üzemek különleges körülményei, mint például a termelés fokozódása, új gépek beállítása, új befektetések, vagy pedig az alaptőke körül történő változások mindenkor figyelembe veendőek.

A hadfelszerelési üzemek munkásainak kötelezniök kell magukat arra, hogy megszakitás nélkül dolgoznak a velük, vagy szakszervezetükkel kötött megállapodás alapján. E megállapodás meg nem tartását a törvény pénzbüntetésekkel torolja meg. Azokat a munkásokat, akik hadfelszerelési gyárakban dolgoznak, nem szabad magasabb munkabér ígérésével az üzem elhagyására biztatni és a munkásoknak is csak olyan esetben szabad elhagyniök a hadfelszerelő üzemben vállalt munkát, amikor a *hadfelszerelési bíróság* a munkás, vagy a szakszervezet panasa folytán azt állapítja meg, hogy a munkásnak a vállalkozó „okta-

lan magatartása” következtében alapos panasa van.

A hadfelszerelési-bíróság a miniszter által e célra kijelölt személyből áll, aki két tagú, vagy tetszés szerinti, de páros számból álló többtagú bírósággal ítélkezik. A bírósági tagok felét a miniszter a munkaadók, felét pedig a munkások közül nevezi ki.

Ha annak a szüksége mutatkozik, hogy a *szakmunkások helyét szakképzetlen munkásokkal* töltsék be, a munkabérek az illető kerületben szokásos bérek nivójáról le nem szoríthatók. A nem teljes szakképzettségű és a női munkások alkalmazásának akként kell megtörténnie, hogy ez az azonos munkáért általában fizetett munkabérek alakulására kedvezőtlenül ne hasson. Ha ezeknek a munkaerőknek a beállítása révén a munkásokra mégis kedvezőtlen körülmények állanak be, intézkedni kell, hogy a régi munkásoknak keresetük épségben tartassék fenn.

A hadfelszerelő-üzemek munkásainak a munkaviszonyokban beálló minden változást lehetőleg idejekorán tudomásukra kell hozni és *kívánságukra alkalmat kell nekik adni, hogy egymás között nézeteiket kicserélhessék és helyzetükről tanácskozhassanak.*

Ezek a rendelkezések csakis a háború tartamára maradnak érvényben s a háború befejezte után ismét a régi szokások és jogok jutnak érvényre, kivéven a törvény ama rendelkezéseit, melyeket a munkafeltételek tárgyában keletkezett viták eldöntésének szabályaiul állapítottak meg és amelyek a háború után is még 12 hónapig érvényben maradnak.

A háború egyenlővé tesz min-

den államot, amelynek hadat kell viselnie és az imént idézett liberális rendelkezések ismerete mellett is megállapíthatjuk, hogy a háború az angol munkásokra olyan terheket ró, amelyeket eddig csak a katonai államok munkásainak kellett ismerniök és viselniök.

Magyarország és a közép európai vámunió.

Ezen a címen egy kis füzet jelent meg *Fodor Oszkár* közgazdasági író tollából. A füzetekben helyesen mutat rá a szerző, hogy ennek a világháborúnak ez a kérdés lesz egyik legnagyobb jelentőségű következménye és e kérdés miként való eldöntése alighanem nagyobb jelentőségű lesz Magyarország jövője szempontjából, mint a harcterek legnagyobb eseményei. Éppen ezért: ezzel a kérdéssel sokat, nagyon sokat kell foglal-

kozni, hogy abban a pillanatban, amikor napi aktualitással fog bírni a kérdés és elkövetkezik a döntés ideje, Magyarország egész közvéleménye tökéletesen tudatában legyen annak, hogy mit kell akarnia az ország érdekében. Ezidőszent úgy meglehetősen az unió ellen van a hangulat. Ezzel ellenkező vélemény figyelemreméltó helyről tudtommal csak egy hangzott el: *Jászi Oszkáré*, aki a fejlődés merészebb koncepcióit tartva szem előtt, a vámunió mellett érvelt a Huszadik Század augusztusi számában. Fodor Oszkár kis füzetében néhány adatot közöl a kérdés történetéből és néhány támaszpontot a véleményalakításhoz. Ő a maga részéről a vámunió ellen foglal állást és az előnyös szerződésekkel biztosított gazdasági szövetségek eszméjét propagálja.

Társadalmi biztosítás.

– Munkásvédelem, Munkásbiztosítás. Népegészségügy, –

Szerkeszti: Zádor Pál.

A szociális biztosítás és a háború.

Az ipari üzemekben foglalkozott hadisérültek balesetbiztosítási kötelezettsége kérdésében a sebesültek részére alapított egyik németországi (düsseldorf) iskola vezetősége a Német Birodalmi Biztosítási Hivatalnál döntést provokált s a Biztosítási Hivatal az előtte fekvő kérdésben a következő érdekes döntést hozta:

A Biztosítási törvény (*B. V. O.*) 554. §-a 1. bekezdésének 2. pontja szerint a légénységhez tartozó katonai személyek általában *nem* tartoznak biztosítási kö-

telezettség alá. A balesetbiztosítás tekintetében azonban a Birodalmi Biztosítási Hivatal azt az elvi álláspontot vallja, hogy azok a katonák, akik katonai szolgálati viszonyukon kívül, biztosításra kötelezett üzemben állanak munkában, ezeknek az üzemeknek munkásaiul tekintendők s következésképp rájuk a *biztosítási kötelezettség is kiterjed*, így a *szabadságolt katonák*, akik aratómunkákban segédkeznek, bár katonai személyek, mégis biztosításra kötelezettek. Ugyanez áll azokra a katonákra, akik azért

szabadságoltattak, hogy kasszányaépítkezéseken vállaljanak munkát, ha ezek az építkezések valamely építőiparos vállalkozásában hajtathatnak végre és a katonák munkájukért az építőiparos tói kapják a munkabért.

*Ugyanezek az elvek irányadók a hadisérültekre is és így ha valamely hadisérültet – bármily rövid időre is – balesetbiztosítási kötelezettség alá tartozó üzemben való munkábaállítás céljából szabadságolnak, ezek az illető üzemekbe mint biztosításra kötelezett munkások lépnek be, és rájuk a Birodalmi Biztosítási Törvény rendelkezései irányadók. Ha azonban a hadisérültet kórházi kezelése során, munkaképessége és egészsége helyreállítása céljából utalják munkára, ha tehát munkára kirendelése *therápiai céllal* történik, a hadisérült a rendes legénységi-ellátási törvény hatása alá tartozik.*

Az illetékességi kérdésnek ez az eldöntése a porosz királyi hadügyminisztérium hozzájárulása is elnyerte.

A hadifoglyokat a mimkásbiztosító pénztárak önkéntes tagukul nem vehetik fel. (Áll. Mbizt. Hív. 1915. szept. 2-iki 10208. sz.)

Az Állami Munkásbiztosítási Hivatal konkrét ügyben arról értesítette a m-i pénztárt, hogy a hadifoglyok, miután nem állanak a törvényeinknek megfelelő munkaviszonyban, bárha munka, erejük ipari üzemben hasznosíthatik is, az 1907: XIX. t.-e. értelmében önkéntes belépés, illetve bejelentés alapján sem lehetnek a pénztár rendes tagjai.

Nem ütközik ellenben a törvénybe s a pénztár céljával és

rendeltetésével a Munkásbiztosítási Hivatal állásfoglalása szerint sem áll ellentétben az, hogy a pénztár a polgári munkára kirendelt hadifoglyok és azok öröszemélyzetének azt az egészségügyi gondozását, amelyre a katonai hatóság és a hadifoglyokat foglalkoztató munkaadó között létrejött szerződés az utóbbit kötelezi, a munkaadóval kötendő külön szerződéses megállapodás alapján magára vállalja és a munkaadó helyett maga teljesítse, feltéve természetesen, hogy az illetékes katonai hatóságnak a munkaadót terhelő szerződéses kötelességnek a pénztárra való átruházása ellen kifogása nincs.

A munkaadóval kötendő e külön szerződésben a pénztár a hadifoglyoknak és az öröszemélyzetnek nem az 1907: XIX. t.-c. 50. §-a értelmében való segélyezését, hanem csak oly mértékben való egészségügyi gondozását és segélyezését vállalhatja el, amilyen mértékben arra a katonai hatósággal kötött szerződése értelmében a munkaadó köteles.

A munkaadó helyett így elvállalt szolgáltatás költségeit azonban a pénztárnak kizárólag abból a bevételből kell fedeznie, amely a munkaadó által egyezség szerint fizetendő díjakból befolyik, s erre a célra a pénztár törvényszerű rendes bevételeiből az 1907: XIX. t.-c. 27. §-a értelmében semmit sem szabad fordítani. Ebből az okból a pénztárnak az egyezség megkötése előtt lehetőleg pontosan meg kell állapítania azt, hogy az elvállalható egészségügyi ellátásból orvosi, gyógyszer- és kórház-költség, valamint kezelési teendők költsége címén, – figyelemmel

arra, hogy a vállalt feladatból kifolyólag az orvosokkal, gyógyszerészekkel és kórházakkal esetleg külön kell megállapodnia, – előreláthatólag mennyi költség merül fel, s a munkaadó ellenszolgáltatását, legcélszerűbben előre fizetendő díjak alakjában, ehhez képest kell megszabnia.

A Württembergi országos tanács szemléltető táblázatokat jelentetett meg a háború rokkantjainak munkában való felhasználási lehetőségeiről. Az első táblázat nagy falragaszformában, könnyen áttekinthetően mutatja be a grafikai iparban kínákozó felhasználási lehetőségeket és ennek az iparágak minden speciális ágánál figyelemmel van a különböző sérülési formákra. A táblázat az üzemek nagysága szempontjából vizsgálat tárgyává

teszi a rokkantak felhasználásának lehetőségeit, de hangsúlyozza, hogy a rokkantak szellemi képességeitől, akaraterejüktől és alkalmazkodási képességüktől függően a táblázatban felsoroltaktól eltérő munkalehetőségek sincsenek kizárva. Kívánatos, hogy ez a kitűnő táblázat minél szélesebb körben elterjedjen és nem kevésbé kívánatos az, hogy ez a gyakorlati példa nálunk Magyarországon is mennél több ipari ágban követésre találjon. Legcélravezetőbb, ha az ilyen felállításokat az egyes ipari ágak munkáltató és munkásainak szervezőinek közreműködésével a rokkant- gyámi-bizottságok adják ki. Az ilyen tabellák nem csupán a munkát kereső rokkantaknak, de az egyes üzemeknek is jó szolgálatot tehetnének.

A munkásbiztosítás hírei.

A munkásbiztosítás tisztviselőinek „nagy per”-e. Tisztviselősors: törvényértelmezés . . . ez volt a címe annak a cikkünknek, amellyel ezen a rovaton *májusi* számunkban, annak a „nagy per”-nek a történetét ismertettük, amely a munkásbiztosítási törvény 130. §-ának értelmezése körül ötödfél éve folyik és amelytől, – amint azt akkor megírtuk – *kétezer munkásbiztosítási tisztviselő ekszisztenciája függ és amelyben mintegy feleannyi hadbavonult pénztári tisztviselő kenyértelenül otthon maradt családja várja az ítéletet.* . . . Ez az ítélet megjött, a munkásbiztosítási tisztviselők jogviszonyainak megállapítása körül folyt harc történetében *nyugvó- és fordulópontot jelent:* az ezer meg ezer

munkásbiztosítási tisztviselőt és tisztviselő-családot a *Kúria ítélete* legalább a *holnapi kenyérért* való remegéstől *menteti* végre . . . , ... A magyar kir. Kúria, mint felülvizsgálati bíróság *Rakity György* felperesnek a *nagybecskereki* kerületi munkásbiztosító pénztár alperes ellen havi 91 K 66 f. tőke s jár. megfizetése iránt a nagybecskereki kir. járásbíró-ság előtt folyamatba tett és ugyanott az 1915. P. 881/2 számú ítélettel befejezett, felperesnek felebezése folytán pedig a nagybecskereki kir. törvényszék által az 1915. évi április hó 9. napján 915. Pf. 1471/5. szám alatt hozott ítélettel elbírált sommás perében alperes felülvizsgálati kérelmefolytán, az ügynek az 1915. évi szeptember hó 16. napján

befejezett előadása és tárgyalása után az alperes kerületi pénztárt felülvizsgálati kérelmével elutasította. *Az ítélet meg okolásában előrebocsátja a m. Jár. Kuria, hogy a kerületi pénztár képviselőjére a Kuria előtt megjelent Állami Munkásbiztosítási Hivatal az alperesnek a perbeli képviselőjére nem jogosult*, mert az 1907. XIX. t.-c. 176. §-a az Állami Munkásbiztosítási Hivalt csak az Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztárnak a perbeli képviselőjére jogosítja fel, nem pedig a kerületi pénztárakéra.

A Kuria ítéletének megokolása érdemben a következőket tartalmazza:

A felelkezési bíróság ítéletében foglalt tényállásban megállapított, hogy az alperes kerületi pénztár az iratokhoz mellékelt *illetmény szabályzat*-ot állapította meg, amelynek 16. §-a akkép intézkedik, hogy az alperesnél alkalmazott azok a tisztviselők, akik rendes hadkötelezettségüknek már eleget tettek és mint katonák a legénység állományához tartoznak, ha mozgósítás esetén katonai szolgálatra behivatnak, a mozgósítás tartama alatt is élvezik tisztviselői fizetésüket.

Mínthogy a hivatkozott tényállásban megállapított az is, hogy ezt az illetményszabályzatot az Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztár igazgatósága jóváhagyta:

ez az illetmény szabályzat az 1907. XIX. t.-e. 130. §. alapján, az Állami Munkásbiztosítási Hivatal jóváhagyásának hiányában is jogérvényes:

mert az 1907. XIX. t.-c. 130. §-a különben egységes szolgálati

viszony szabályozására 2, egymástól különböző eljárást állapít meg, – az egyik keretébe az állások rendszeresítését és a javadalmazás megállapítását – tehát azt, hogy a tisztviselőnek a szolgálati viszonyból folyóan mina ellenértékhez van joga, a másik eljárás keretébe pedig a szolgálati viszony egyéb részének a szabályozását utalja. Következésképp a szolgálati viszony ama részének a szabályozása, amely azt állapítja meg, hogy a tisztviselő a szolgálati viszonyból kifolyóan minő ellenértékre tarthat igényt és így annak a megállapítása is, hogy katonai szolgálata teljesítésének idejére minő javadalmazást igényelhet, a törvényidézet 130. §-a szerint végső fokon az Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztár igazgatóságának a hatáskörébe tartozik.

Mínthogy továbbá a már többször hivatkozott tényállás szerint Rakity Lázár az illetményszabályzat fentemített 16. §-ában megjelölt tisztviselők közé tartozik és az 1914. évben történt általános mozgósításkor katonai szolgálatra behivatott és jelenleg is hadban áll,

nevezettnek a hivatkozott illetményszabályzat 16. §-a alapján jogos igénye van hivatali fizetésének az alperes által leendő kiszolgáltatásához: következőképp jogszerűtlen volt alperesnek a fentebb idézett tényállásban: megjelölt az az eljárása, mely szerint ezt a fizetést az 1915. évi február hó 1-től kezdve ki nem szolgáltatta.

Jogszabálysértés nélkül döntött tehát a felelkezési bíróság, midőn alperest a ki nem szolgáltattott hivatali fizetéseknek a kiszolgáltatására irányuló kére-

setben elmarasztalta; miért is alperesnek az anyagi jogsérelme miatt a fentiekkel ellentétes értelemben felhozott felülvizsgálati panasza is alaptalan.

Ezeknél az okoknál fogva alperest a minden irányban alaptalan felülvizsgálati kérelmével elutasítani, – s ugyan őt a Bp. 543. §. értelmében a felülvizsgálati eljárási költségeknek a viselésére is kötelezni kellett.

Kelt Budapesten a m. kir. Kúriának 1915. évi szeptember hó 16. napján tartott nyilvános üléséből. Avedik Simon s. k. a pfo. tan. h. elnöke, D. Bodolla Béla s. k. előadó, dr. Gaár Vilmos s. k. dr. Sélley Barnabás s. k., dr. Dániel Lajos s. k.

Kihirdettetett: 1915. évi szeptember hó 23-ik napján Avedik Simon s. k. a pfv. tan. h. elnöke, dr. H. Kiss György s. k. a pfv. tan. jegyzője. (P. II. 4643I915. szám.)

A betegség esetére biztosítottak taglétszáma 862.483. A Munkásbiztosítási Közlöny legutóbbi száma – az ezidei 34-ik szám – hozza azokat az adatokat, amelyek a biztosítottak taglétszámának ezidei májusi állapotára vonatkoznak s ezekből kitűnően a taglétszám május hónapban az előző havi 864.320-ról 869.789-re emelkedett. Az ezen szám megjelenése óta megszerzett újabb adatok szerint azonban a taglétszám már esést mutat: 1915 júniusában az O. P.-nak már csak 697.318 férfi és 165.165 nő tagja s így összesen 862.483 biztosítottja van. A tagok közül az előző havi állapot szerinti 705.889-cel szemben 706.609 volt a férfi, s az előző havi 158.431-gyel szemben 163.180 a

nő s így 720 híján az egész 5469-et kitevő tagszaporulat a nőknél jelentkezik s június hónapban, amikor a férfiak száma egyszerre 9291-gyei csökkent, a nők száma újabb 1985 főnyi emelkedést mutat. A Budapesti kerületi pénztárban májusban a 217040 tag közül 54.538, tehát már ke-rekszámban 55%, a tagok $\frac{1}{4}$ része a nő és a rendkívüli helyzetből kifolyóan az ipari munkakerőkben fennálló szükséglet természetesen a következő hónapokban is a nők munkábaállítását fogja eredményül hozni. A női munkaerő egységének és épségének legalább rendeleti intézkedésekkel s az ipar felügyelet intenzívebb működésével való védelmét kell biztosítani a kormánynak, ha súlyt vet arra, hogy mialatt az államok közötti leszámolás csatatarein a férfiak fizikailag legerősebbjei pusztulnak, idehaza a gyárak a jövő generáció anyáinak egészségét és épségét ne pusztítsák el.

A pénztári orvos gyógyszerrendelési jogának terjedelme tulajdonkép a vita egyik tárgya abban a konkrét ügyben, amelyben az Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztár a Munkásbiztosítási Hivatalt az iránt kereste meg, hogy dr. N. N.-t, egy vállalati betegségélyező pénztár volt orvosát az általa kiállított és kifogásolt eső vények árának megtérítése címén 171 K 10 fillér visszatérítésére kötelezze. N. N. orvos e felterjesztés ellen – melyet a Hivatal részére állásfoglalásának közlése céljából kiadott – előterjesztéssel élt, melyet a Hivatal véleményadásra az Országos Pénztárhoz küldött le. Az elnökség a szeptember hó

14-iki ülésben foglalkozott az ügygyel és azt határozta, hogy a Munkásbiztosító Hivatalhoz felterjesztést intéz, amelyben az O. P. következő álláspontját fogja kifejezni:

A pénztári intézménynek szűksége van a Hivatal támogatására abban a nehéz munkájában, amelyet a pénztári gyógyszerrendelésnek a teljesen felesleges, a beteg pénztári tag egészségét egyáltalában nem szolgáló és gyakran egészen más célok érdekében keletkező kiadásoktól való megszabadítása érdekében folytat.

N. N. orvos gyógyszerrendelése olyan volt, hogy 1909-ben egy tagra 9 K 10 fillér, sőt még 1912-ben is 6 K 06 fillér gyógyszerkiadás jutott, holott a gyógyszerkiadások országos átlaga 1909-ben 3 K 17 fillér, 1912-ben 3 K 04 fillér volt tagonként. Ezért kellett fokozott figyelemmel kísérni azt a rendelést, mely még egyszer olyan drága, mint nagy átlagban Magyarország pénztári orvosainak rendelése, kik pedig lelkiismeretesen, gonddal kezelik betegeiket nemcsak orvosi eszközüknél és természetes kötelességérzetüknél fogva, hanem ama egyszerű megfontolásnál fogva is, hogy a hanyagul, a meg nem felelő gyógyszerrel kezelt beteg lassabban, vagy egyáltalában nem gyógyul és így fokozott költségbe kerül a pénztárnak.

A m. kir. belügyminisztérium egészségügyi osztályán nyert felvilágosítás szerint a 99.000/1898. sz. rendeletben előirt rendelési formulától eltérő rendelések által okozott kárt a minisztérium az orvosokkal megtéríteti.

Az orvos tehát mint körorvos

az állam terhére anyagi felelősség terhével, lelkiismeretesen, de takarékosan tartozik a gyógyszerrendelés körül eljárni s a hivatkozott belügyminiszteri rendelet a pénztár terhére való rendelés tekintetében ugyanezeket a kikötéseket teszi.

Az Országos Pénztár érdeke, hogy tagjainak gyógyszerellátása kifogástalan legyen. Az Országos Pénztár kötelessége (tagjainak érdekében), hogy az orvosi rendelés szabadságát tisztelje, mert az orvosi meggyőződés szabad érvényesülése nélkül beteg tagjainak eredményes kezelése el sem képzelhető. Az Országos Pénztárnak nincs is szándéka ezt a szabadságot érinteni, de kötelessége örködni azon, hogy a főnnálló törvények és törvényerejű rendeletek által szabott határokon belül maradjon a gyógyszerrendelés, mert az ilyen rendelés a beteg tag kifogástalan gyógyellátását teljesen biztosítja és csak a munkásbiztosítás céljaival össze nem egyeztethető pazarlást akadályozza meg; s ezzel a munkásoknak járulékokban befizetett filléreit menti meg, az igazán beteg munkás gyógyellátásának megjavítása és teljessége érdekében.

Az Országos Pénztár föntiekben kifejtett ez az álláspontja, olyan álláspont amely föltétlenül méltánylást érdemel, a konkrét ügyre vonatkozóan pedig megállapíthatjuk, hogy az Országos Pénztár csak kötelességét teljesíti, amikor a fönt ismertetett szempontokkal szembehelyezkedő gyógyszerrendeléssel okozott 171 K 10 fillér károsodást az orvosra kívánja áthárítani.

A baleseti járulékok részletekben való megfizetésére kért engedélyt a háború folyamán számos munkaadó; az ily tárgyú kérelmek elintézésének szabályozásául az Országos Munkásbiztosító Pénztár szeptember hó 21-én 571/26196/915. szám alatt a következőket határozta el: Annál a részletfizetési kedvezményt kérő munkaadónál, aki megfelelő értékű üzemi berendezéssel bír, és a megelőző kirovásoknál elegendő fizetési képességet és készséget mutatott, csak abban az esetben kell megfelelő zálogjogi, vagy kezességi biztosítékról gondoskodni, ha a kért kedvezmény engedélyezése esetén egyes részletek esedékessége a következő számadási időszakra maradna. Az adandó részletfizetési engedélyek a jövőre normális időszakra nézve precedenst nem alkothatnak.

Az elnökség a részletfizetési engedélyek tárgyában való intézkedéssel az igazgatót hatalmazta meg.

A szabadkai kerületi pénztár lejárt folyószámlahiteléért a Magyar Általános Hitelbanknál vállalt készfizetői kezessége tárgyában az Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztár elnöksége a szeptember hó 21-iki ülésben úgy határozott, hogy a kerületi pénztárnak a Magyar Általános Hitelbankkal szemben fennállott 16.000 kor. folyószámlahiteléért vállalt kezességet a f. évi szeptember hó 30-án lejárt határidővel megszünteti, illetve a szabadkai ker. pénztárnak a Magyar Általános Hitelbankkal szemben még fennálló hátralékos folyószámlahitel-tartozásáért a készfizetői kezességet tovább nem vállalja. Az elnökség

a kerületi pénztárt egyúttal arra is utasította, hogy a még fennálló tartozását az ugyanazon pénzügyintézetnél letétként kezelt készpénzkészletből visszafizesse. Az elnökség pénzügypolitikai szempontból nem tartotta helyénvalónak, hogy egy pénztár, mely megfelelő készpénz-készlettel rendelkezik, azt alacsony kamatláb mellett gyümölcsöztesse s ugyanakkor ki *nem* egyenlített folyószámlahitel *jóval magasabb* kamatmegterítés terhét tartsa fenn.

A német betegsegélyező-pénztárak vagyoni állapota. A német betegsegélyező-pénztárak vagyona a legutóbbi mérlegek szerint 310.8 millió Márka, ami kerek 3.5 millió Márka emelkedést jelent. A legnagyobb vagyonuk a kerületi betegpénztáraknak van – 162.8 millió Márka – ezután következnek a vállalati pénztárak 140.9 millió Márka, a társládák 8.2 millió Márka és az építőipari betegpénztárak 147.000 Márka vagyonnal. Kedvezőtlen a helyzet a községi betegbiztosításban, mert itt a passzívák 12 millió Márkával magasabbak az aktíváknál. Az eddigi tapasztalatok szerint a hadbavonulók önkéntes továbbbiztosítása nagyon áldásosnak bizonyult a biztosítottak számára és a betegsegélyező-pénztárak a biztosítás e módjának bevezetésével tekintélyes terhet vállaltak.

A hadifogságba került járadékosokat megillető járadékok kiutalásának kérdésében az Országos Mb. és Bb. Pénztár elnöksége a szeptember hó 21-iki ülésben úgy határozott, hogy – miután a hadifogságba került járadékosok életbenléte nem igazolható, s másrészt az sem álla-

pítható meg, vájjon a részükre kiutalt járadékokat fogságukban kézhez kapják-e, részükre hadifogságuk tartama alatt, járadékaikat nem utalja ki.

Gelléri Mór halála folytán az Országos Pénztár igazgatóságában egy rendes tagsági hely üresedett meg. Az O. M. B. P. elnöksége a szeptember hó 21-iki ülésben *ügy* határozott, hogy erre a helyre, mint legtöbb szavazattal rendelkező póttagot, *Edvi* Illés Lászlót, az Építőiparosok Országos Egyesületének titkárát hívja be.

Az Országos Pénztár élelmi-anyagok beszerzésére az intézmény tisztviselői és szolgálói részére azok három havi fizetése erejéig, a havi-, a napidíjasok és segédszolgák részére pedig, azok napidíjának, illetve napibérének négyheti összege erejéig rendkívüli hitelt engedélyezett.

Az Országos Pénztár alkalmazottai részére az élelmi-anyagokat saját szerződéses szállítónál, a *szerződéses* egységárak alapján együttesen szerzi be és azok vételárát a fentiek szerinti összegek erejéig az alkalmazottak helyett a pénztár fizeti ki, s az

egyek alkalmazottak helyett előlegkép kifizetett összegeket, az illetők fizetéséből a pénztár 12 hónap alatt, 12 egyenlő havirészletben fogja levonni.

Az Országos Pénztár ezt a hitelt a rendkívüli viszonyokra való tekintettel *minden* alkalmazottja részére megnyitotta, *így* azok részére is, akiknek az Országos Pénztárral szemben fizetési előleg- és kölcsöntartozásuk van. Az Országos Pénztár e határozatáról azért emlékezünk meg, mert annak, a folytonos élelmidrágulásra való figyelemmel, jelentőséget tulajdonítunk.

Országos pénztári tisztviselő a csíkszeredai kerületi pénztár élén. A Munkásbiztosítási Hivatal a csíkszeredai kerületi munkásbiztosító pénztár igazgatóságát és felügyelőbizottságát az 1907. évi XIX. t.-c. 173. §-ában gyökerező joga alapján felosztalta s a pénztár igazgatói teendőinek ellátásával s a pénztár vezetésével *Berike* Lajos dr.-t, az Országos Pénztár segédfogalmazóját bizta meg, *Benke* dr. az Országos Pénztárban mint az ügyészség első referense működött s a pénztár tisztikarának egyik legképzettebb és legambiciózusabb tagja.

Munkásvédelem.

A munkanélküliek segítségét és oktatását életrevaló és utánzásra méltó tervvel kapcsolja össze a brüsszeli városi tanács, amely – mint azt a „Soziale Praxis”-ban olvassuk – *Huysmans*-nak, a Nemzetközi Szocialista Iroda titkárának tervezete szerint a munkanélkülieket a jövőben városi munkanélküli se-

gélyben fogja részesíteni annak a kikötésével, hogy azok a számukra kijelölt oktatásban is rendszeresen részt tartoznak venni. Brüsszel a munkanélküliek segélyezését a „genti rendszer” szerint már régebben megvalósította és a város a munkanélküliek szakszervezeteknyújtotta segélyeihez legfeljebb 60 napon át a

segélyek 100 százalékáig terjedő hozzájárulást ad.) A munkanélküliek oktatásának tananyaga három szakot ölel fel: és pedig 1. a technológiát és az ipari rajz elemeit, 2. a munkasegészségügyet és 3. a munkajogot. Az első szakban 16 szakma munkásai és vállalkozói tartják az előadásokat, a másik kettőben orvosok és ügyvédek. Eddig Brüsszelben 16 ilyen iskolát nyitottak meg, s ha ezek az iskolák beválnak s az új rendszernek eredményei lesznek, hasonló célú iskolákat Bel-

gium más városai is létesíteni fognak. Ezt a hírt, – amely egymagában is elég érdekes arra, hogy róla megemlékezzünk – a legutóbbi számunkban „Az elpusztíthatatlan Gent” címen megjelent szemlénkre való utalással közöljük. A belga polgárság és belga munkásság ott megemlégett és a most szóbanlévő munkája és eredményei *a szociálpolitikai gondolkodásra való nevelés szükségét és nagy fontosságát mindenki számára beszédesen magyarázzák.*

Elvi döntések; ítéletek; rendeletek.

Az a körülmény, hogy az üzemi balesetet szenvedett s elhalt sérült állapota, a sérültnek a gyógykezeltetése során tanúsított magatartása miatt súlyosbodott, az özvegyi járadék igényének elutasítását egymagában nem indokolja. A délivasút egyik pályafelügyőjét 1914. februárjában az állomás sínpárjainak vizsgálata közben egy mozdony elkapta és magával sodorta, miáltal a pályafelügyő több sérülést szenvedett, amelyekbe június 27-én az m.-i kórházban, ahová a szerencsétlenség alkalmával szállították, belehalt.

Az özvegy életjáradék igényét az osztrák államvasutak szakszövetkezeti balesetbiztosító intézete elutasította, mert a sérült halálát a baleset következményeül nem ismerte el. A határozat ellen folyamatba tett választott bírósági eljárásnál az özvegy azt bizonyította, hogy a halál a baleseti betegség ideje alatt beállott vérmérgezés folytán következett be, a biztosító intézet pedig elutasító álláspontját a m.-i kórház belgyógyászati osztálya főorvosának

bizonyítványával támogatta, amely szerint a baleseti sérült halála ama magatartása folytán következett be, amelyet az a kezelés folyamán valószínűleg a betegség időtartamának meghosszabbítását akarta biztosítani és amely állapota rosszabbodását idézte elő a sérültnek, aki a sebeire rakott kötések ismételt, önhatalmúlag leszedte.

A választott bíróság a következő indokolásai az özvegy kérésének adott helyt:

„Azokat a konzekvenciákat, amelyeket a biztosító intézet a főorvos nyilatkozatából levon, ezen nyilatkozat tartalma nem indokolja. A nyilatkozat azt mondja, hogy a beteg a fertőzést, a szepsist önmaga okozta azzal, hogy hosszas rábeszélés ellenére sem tűrte a sebén az alkalmazott kötések a szükséges ideig és felhasználta az éjszakát arra, hogy a kötések valamilyen úton-módon föltépje. Arra is nehezen volt rábírható a beteg, hogy új kötés alkalmazását engedje meg és a szigorított örkődés ellenére is sikerült neki egy

gipsznadrágot benedvesítés útján használhatatlanná tenni, ezzel a beteg a sebét bepiszkította s a vérmérgezés ezáltal állott elő. A beteg elmebeli állapotában változás nem volt észlelhető és így az a gyanú merült fel, hogy a beteg a baleset következményeit súlyosítani kívánta.

Az ezen nyilatkozatban foglalt tények nem szolgáltatnak kifogástalan bizonyítékot arra, hogy a baleset okozta betegség halálos kimenetelét a beteg érthetetlen és nyilvánvalóan vétkes magatartása okozta, mert az, hogy a sérült, – mint az a betegség lefolyását ismertető ügyiratból kiderül – 1914. április 18-án „extenzió”-ban nem szenvedett és később az operáció és a gipsznadrág alkalmazása után a gipszkötést önhatalmúlág eltávolította, arra is következtetést enged, hogy a súlyosan sérült beteg az orvosi rendszabályokat elviselhetetleneknek találta és ezért kísérte meg minden módon azt, hogy az azok által okozott fájdalmain könnyítsen; de feltételezhető ezenfelül az is, hogy a súlyos betegség, fizikai magatartását annyira alterálta, hogy a kötéseket oktalan módon letépte magáról.

A balesetbiztosító intézet érvelésével ezek a lehetőségek legalább is egyenértékűen állíthatók szembe és az orvos azon kijelentése, hogy „gyanú merült fel”, világosan annak a bizonyítéka, hogy ő sem volt teljesen bizonyos abban, vajjon a beteg tényleg szándékos és vétkes magatartást tanúsított-e abban az irányban, hogy betegsége lefolyását súlyosbítja.

Az egyik tanú vallomása ép ellenkezőleg annak a feltevésnek szolgáltat támogatást, hogy a sérült magatartását a betegség lefolyása magyarázza meg. Ez a tanú ugyanis, aki hosszabb ideig együtt feküdt a kórházban a sérülttel egy helyiségben azt vallotta, hogy a sérült egyszer-másszor, különösen éjszaka nagyon lázas volt és ilyenkor szinte önkívületi állapotban volt és ha a fájdalmi őt nyugton hagyták, a kötéseket nem bántotta. Lázas állapotában félrebeszél, több ízben felkiáltott és egész testében reszketett. Egyébként mindig” a gyógyítás elősegítésére igyekezett és az egészségéért gyakran imádkozott is.

A kihallgatott szakértők a következő véleményt nyilvánították:

A sérült a baleset, különösen pedig az ezzel kapcsolatban beállott komplikációk következtében pusztult el. A sebek a vérbe mentek át és vérmérgezést idéztek elő. A beteg fizikai magatartását a lázas állapotok, tehát a baleset következményei okozták; a kötések oktalan felszaggatása elmebeli állapotának zavart voltára vezethető vissza.

A bizonyítási eljárásnak ezen eredményei szerint igazoltnak látszik tehát, hogy a halál a baleset által okozott betegség és az ezzel kapcsolatosan előállott vérmérgezés következménye és így a halál az elszenvedett balesettel *közvetlen* összefüggésben van.”

(Az osztrák vasutak szakszövetkezeti balesetbiztosító intézete választott bíróságának 1915. III/26-iki Ou. 43/15/12. sz. ítélete.)